

Petri Rajala

TULOKSENJÄRJESTELY JA IFRS- STANDARDIT

Ilmiö, taustasyyt, toteutuskeinot sekä standardien
IFRS 9 ja IFRS 13 vaikutus

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2020

TIIVISTELMÄ

Petri Rajala: ”Tuloksenjärjestely ja IFRS-standardit — Ilmiö, taustasyyt, toteutuskeinot sekä standardien IFRS 9 ja IFRS 13 vaikutus”

Tutkielman ohjaaja: Eeva-Mari Ihanola

Pro gradu –tutkielma

Tampereen yliopisto

Kauppätieteiden tutkinto-ohjelma, yrityksen laskentatoimen opintosuunta

Toukokuu 2020

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tuloksenjärjestelystä vallitsevia käsityksiä ja sille annettuja merkityksiä ja vetää yleistäviä päätelmiä aiemman tutkimuksen pohjalta. Tutkimuksella pyritään ymmärtämään, miksi ja miten tuloksenjärjestelyä toteutetaan, millainen potentiaali tuloksenjärjestelyyn sisältyy ja missä määrin potentiaalia on vielä hyödyntämättä. Tuloksenjärjestelyn lisäksi tutkimuksen kohteena ovat IFRS-standardit, joita analysoidaan pyritään lisäämään ymmärrystä siitä, miten IFRS-standardit 9 Rahoitusinstrumentit ja 13 Käyvän arvon määrittäminen vaikuttavat tuloksenjärjestelyyn.

Tutkimus on kvalitatiivinen, ja tutkimusmenetelmänä on kirjallisuuskatsaukseen sekä IFRS-standardeihin perustuva käsitteellinen analyysi. Katsaus aikaisempaan kirjallisuuteen luo teoreettisen viitekehyksen, jonka pohjalta tarkastellaan IFRS-standardien vaikutusta tuloksenjärjestelyyn. Lopuksi esitetään yhteenveto tutkielman keskeisestä sisällöstä.

Tuloksenjärjestely juontaa juurensa kahdesta toisiinsa liittyvästä ilmiöstä: informaation epäsymmetriasta ja päämies-agentti-ongelmasta. Tuloksenjärjestely on pohjimmiltaan liikkeenjohdon tietoista epäsymmetrisen informaation hyödyntämistä.

Käsitteen tuloksenjärjestely määritelmästä ei vallitse täydellinen yksimielisyys. Jokseenkin kaikkiin määritelmiin kuuluu yritysjohdon tietoinen harkintavallan käyttäminen sekä hyötymistarkoitus. Aiempi tuloksenjärjestelyn tutkimus on painottanut tilastollista analyysia ja muita kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Vaikka aiheeseen liittyvää tutkimusta on valtaisa määrä ja tuloksenjärjestelymalleja on lukuisia, vallitseva tietämys aiheesta on rajallista ja ristiriitaista.

Tutkimuksen tulokset puoltavat käsitystä IFRS-standardeista normeina, joiden soveltaminen on joustavaa ja mahdollistaa kirjanpitovelvolliselle melko laajan liikkumavaran, jonka puitteissa harkintavaltaa voidaan käyttää tuloksenjärjestelytarkoituksessa. Tuloksenjärjestelyn kannalta tutkimuksessa tarkasteltujen standardien olennaisin vaikutus on mahdollisuus käyvän arvon käyttämiseen rahoitusinstrumenttien arvonmäärittämisperusteena sekä standardissa määritetyt kolme vaihtoehtoa rahoitusinstrumenttien arvonmuutosten käsittelylle kirjanpidossa: tuloslaskelmassa kuluksi jaksotettu hankintameno, käyvän arvon muutosten kirjaaminen tuloslaskelman kautta sekä käyvän arvon muutosten kirjaaminen laajan tuloslaskelman muiden tuloserien kautta. Erityisesti kaksi viimeksi mainittua vaihtoehtoa luovat merkittäviä mahdollisuuksia tuloksenjärjestelylle, vaikka kirjanpitovelvollinen ei voikaan valita kirjanpitoa täysin vapaasti. Suurin tuloksenjärjestelyvaikutus on mahdollista saavuttaa yhdistämällä standardin mukaisiin kirjanpidollisiin valintoihin operatiivisia toimenpiteitä, joiden avulla kirjanpitovelvollinen voi pyrkiä täyttämään edullisimman kirjanpitotavan valinnalle standardissa asetetut ehdot.

Avainsanat: Tuloksenjärjestely, IFRS-standardit, IFRS 9, IFRS 13, käypä arvo, rahoitusinstrumentit, arvonmäärittäminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	4
2 TUTKIMUSASETELMA	7
2.1 Tutkimuksen lähtökohdat	7
2.2 Tutkimusongelma, tutkimuksen tavoite ja rajaukset	8
2.3 Keskeiset käsitteet.....	9
2.4 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen kulku.....	10
3 KATSAUS AIKAISEMPAAN KIRJALLISUUTEEN	12
3.1 Tuloksenjärjestely ilmiönä.....	12
3.2 Tuloksenjärjestelyn toteuttamisen syyt.....	19
3.3 Tuloksenjärjestelyn toteuttamistavat	23
3.4 Agentin ja päämiehen näkökulmat	31
3.5 Tuloksenjärjestelyn potentiaali	35
3.6 Yhteenveto kirjallisuuskatsauksesta	38
4 IFRS-STANDARDIEN VAIKUTUS TULOSENJÄRJESTELYYN	41
4.1 IFRS-standardistosta yleisesti.....	41
4.2 Standardi IFRS 9 Rahoitusinstrumentit	49
4.3 Standardi IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen	52
4.4 Analyysin tulokset	54
5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	61
LÄHDELUETTELO	67
Kirjallisuus.....	67
Virallislähteet.....	73
Digitaaliset lähteet	74

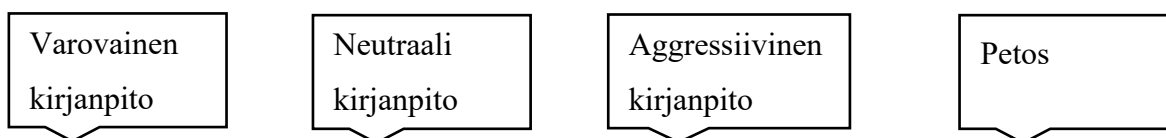
1 JOHDANTO

Tuloksenjärjestelyllä tarkoitetaan yritysjohdon tietoista vaikuttamista tilinpäätösraportointiin hyötymistarkoituksessa (Kepsu 2012, 25-26). Tuloksenjärjestelyn merkitys on erittäin suuri. Sen avulla yritysjohto voi olennaisesti vaikuttaa sidosryhmien saamaan informaatioon ja näin ollen heidän tekemiinsä taloudellisiin päätöksiin sekä myös (milloin kirjanpidon sekä verotuksen tulokset lasketaan edes jokseenkin samalla tavoin) tuloksen verotukseen.

Perinteisesti tuloksenjärjestely jaotellaan kahteen osaan: kirjanpitoa koskeviin valintoihin ja reaalisiin toimenpiteisiin. Nämä jakautuvat vielä alakategorioihin. Tuloksenjärjestelyn motiiveja voidaan vastaavasti tarkastella kahdesta näkökulmasta, opportunistisesta ja informatiivisesta (Gul, Leung & Srinidhi 2003).

Kirjanpitoa koskevat valinnat ovat usein jaksotukseen liittyviä ratkaisuja. Näihin liittyy dilemma: jaksotus ei vaikuta summaan, vaan sen jakautumiseen tilikausille. Kerran tuotoksi kirjattu tulo tai kuluksi kirjattu meno on kirjanpidon näkökulmasta jo käytetty, joten tuloksenjärjestelyllä on hyvin vaikea loputtomiin lykätä ongelmien esilletuomista. Toisaalta tappioiden raportoinnin lykkääminen edelleen vaatii entistä enemmän tuloksenjärjestelyä, josta saattaa muodostua itseään ruokkiva ilmiö. Yrityksen heikko tuloksetekokyky tulee tuloksenjärjestelystä riippumatta ilmi ennemmin tai myöhemmin. (Scott 2015, 446.)

Tuloksenjärjestelyä kuvataan usein jatkumona, jonka ääripäitä ovat varovainen kirjanpito ja petos. Toteuttamiseen on siis sekä laillisia että laittomia, moraalisesti hyväksytyjä ja moraalisesti tuomittavina pidettäviä tapoja. Keinovalikoiman painotus riippuu yrityksen toimintaympäristön kulttuurisesta ja juridisesta kontekstista. Tässä tutkielmassa rajataan tarkastelu (sikäli kuin käsitellään oikeudellisia näkökohtia) lailliseen tuloksenjärjestelyyn. (Giroux 2004.)

Kuvio 1: Giroux'n (2004) määritelmä tuloksenjärjestelystä jatkumona.

Tuloksenjärjestelyä ja siihen liittyviä ilmiöitä on aiemmassa tutkimuksessa kuvattu jatkumona myös muulla kuin edellä mainitulla Giroux'n (2004) esittämällä tavalla. Ihantola ja Leppänen (2018, 152) kuvaavat Jonesia (2011, 7) mukaillen joustavuutta laskentatoimessa jatkumona, joka jakautuu neljään osaan. Yhdessä ääripäässä ei ole lainkaan mahdollisuuksia joustoon. Seuraavassa osassa jatkumoa joustoa on, ja sitä käytetään vastaamaan tilinpäätösinformaation käyttäjien tarpeisiin. Tämän jälkeen jatkumossa on tilinpäätösnormien määrittämiin puitteisiin mahtuvia mahdollisuuksia luovaan laskentatoimeen, ja näitä mahdollisuuksia hyödynnetään tilinpäätösraporttien laatijoiden tarpeisiin vastaamiseksi. Kaikki mainitut kolme osaa jatkumosta mahtuvat tilinpäätösraportointia koskevien säännösten puitteisiin, joten niiden mukainen menettely on laillista. Toisessa ääripäässä ollaan tilinpäätösraportointia koskevien säännösten ulkopuolella, jolloin käytetään säännösten vastaisia keinoja eli toimitaan laittomasti ja siten pyritään antamaan virheellinen kuva tilinpäätösinformaation kohteesta. Koska tässä tutkimuksessa tarkastelu rajataan lailliseen tuloksenjärjestelyyn, viimeksi mainittu ääripää jää rajauksen ulkopuolelle. Koska ensin mainitussa ääripäässä tilinpäätösraportointia koskevat säännökset eivät salli kirjanpitovelvolliselle minkäänlaista harkintavaltaa, tuloksenjärjestely laskentatoimen lukuihin vaikuttamalla on määritelmällisesti mahdotonta, joten tämän tutkimuksen rajaukseen sisältyy mainitun ääripään osalta vain reaalisiin toimenpitein toteutettava tuloksenjärjestely. Jatkumon kaksi keskimmäistä osaa sen sijaan mahdollistavat tuloksenjärjestelyn, minkä johdosta ne kuuluvat tämän tutkielman aihepiiriin.

Aiheeseen liittyy olennaisesti *päämies-agentti-teoria*, joka käsittelee ongelmia, joita syntyy päämiehen palkatessa agentin toimimaan puolestaan epätäydellisen tai epäsymmetrisen informaation vallitessa. Scottin (2015, 358-390) mukaan tuloksenjärjestely saattaa johtaa liikkeenjohdon, jolla on syvällisin tietämys käyttämistään tuloksenjärjestelykeinoista sekä laajimmat mahdollisuudet vaikuttaa niihin, toimimaan päämiehelle eli yrityksen omistajille epäedullisella tavalla. Nämä

dilemmat ovat olleet olemassa yritysten omistuksen ja päivittäisen hallinnon eriytymisestä asti, ja niitä voi tuskin mitenkään lopullisesti ja täydellisesti ratkaista.

Käytännön liike-elämässä informaatio ei koskaan ole täydellistä ja täysin symmetristä, joten tuloksenjärjestely tuskin koskaan katoaa. Tilanteessa, jossa tuloksen järjesteleminen ei tuo minkäänlaista etua verrattuna tuloksen esittämiseen ilman muokkauksia, pätee periaate, jota peliteoriassa kutsutaan nimellä *revelation principle* (suomeksi *paljastusperiaate*). Tämä mahdollisimman täydelliseen informaatioon osapuolten välillä pyrkivä periaate siis toteutuessaan tekisi tuloksenjärjestelyn turhaksi, ja tuloksenjärjestely voidaan nähdä tämän periaatteen rikkomisena. Todellisuudessa tuloksenjärjestely saattaa kuitenkin olla hyödyksi yritysjohdon lisäksi myös omistajille. (Arya, Glover & Sunder 1998.)

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimus käsittelee tuloksenjärjestelyä ilmiönä, sen toteuttamista tilinpäätösraportoinnissa sekä IFRS-standardien IFRS 9 Rahoitusinstrumentit ja IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen vaikutusta siihen. Tutkimuksen kohdistaminen mainittujen IFRS-standardien tuloksenjärjestelyvaikutukseen on perusteltua, sillä standardeihin sisältyvästä käyvän arvon käyttämisestä arvonmäärittämisperusteena vallitsee keskenään ristiriitaisia näkemyksiä ja niistä johtuvaa epätietoisuutta, mikä on osoitus tarpeesta syventää ymmärrystä aiheesta (Scott 2015, 260; Ball 2006). Koska ilmiö on luonteeltaan globaali, aihetta ei ole rajattu maantieteellisin perustein eikä alakohtaisesti. Olemukseltaan kyse on yhdestä ja samasta ilmiöstä, vaikka ilmenemismuodot toki vaihtelevat. Tutkimuksen lähtökohtana on, että tuloksenjärjestely on melko vanha ja merkittävä ilmiö.

Vaikka jäljempänä mainitaankin muutamia tuloksenjärjestelyyn liittyviä esimerkkejä, joilla on yhteys Suomen kirjanpitolain (1336/1997) mukaiseen tilinpäätösraportointiin, kyseessä ei ole tutkimusaiheen rajausta koskeva valinta vaan se tosiseikka, että jokainen käytännön esimerkki on sidoksissa aikaan ja paikkaan. Tämän takia ei ole tutkimuksen tavoitteen kannalta perusteltua jättää mainitsematta tutkimuksen kohdetta eli tuloksenjärjestelyä havainnollistava ja hyväksi koettu esimerkki pelkästään sen takia, että kyseinen esimerkki on mahdollista toteuttaa kirjanpitolain sisältämien säännösten puitteissa. Luvussa 3 esiteltävässä kirjallisuuskatsauksessa käsitellään tuloksenjärjestelyä ilmiönä yleisellä tasolla, mikä ei sulje pois mahdollisuutta mainita myös muihin tilinpäätösstandardeihin kuin IFRS-standardeihin liittyviä käytännön esimerkkejä, vaikka muut tilinpäätösstandardit eivät olekaan tutkimuksen kohteena. Tällöin esimerkkien käyttäminen on luonteeltaan välinearvoista, joten esimerkkejä käytetään vain siitä syystä ja siinä määrin kuin niiden käyttö on perusteltua tutkimuksen tavoitteiden kannalta.

Tuloksenjärjestely liittyy pitkälti kirjanpitoon ja tilinpäätösraportointiin, jota Suomessakin säätelevät IFRS-standardit. Luvussa 4.4 analysoidaan IFRS-standardien

IFRS 9 Rahoitusinstrumentit ja IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen tuloksenjärjestelyyn tuomia mahdollisuuksia.

Tuloksenjärjestely on laskentatoimen tutkimuksen käsite, jolla viitataan tilinpäätöksessä raportoituun laskentatoimen tulokseen eikä muihin tuloksen käsitteisiin, kuten vero-oikeudelliseen tulokseen. Tämän takia tuloksenjärjestelyä ei tule sekoittaa muihin käsitteisiin, kuten verosuunnitteluun. Käsitteiden erillisuus ei kuitenkaan tarkoita, että erillisten käsitteiden välillä ei vallitsisi minkäänlaista yhteyttä. Vaikka verosuunnittelu ei ole tämän tutkimuksen kohteena, on huomioitava, että mitä enemmän yhtäläisyyksiä vallitsee laskentatoimen tuloksen ja vero-oikeudellisen tuloksen määritelmien ja laskentakaavojen välillä, sitä suurempi osa tuloksenjärjestelyä toteuttavista toimenpiteistä vaikuttaa myös vero-oikeudelliseen tulokseen riippumatta siitä, tavoitteleeko tai tiedostaako kirjanpitovelvollinen tällaista vaikutusta. Lisäksi on mahdollista, että tuloksenjärjestelyn toteuttamisen taustalla on myös verosuunnitteluun liittyviä syitä. Mainittujen syiden johdosta on tuloksenjärjestelyn ja verosuunnittelun käsitteiden erillisyydestä huolimatta perusteltua käsitellä verosuunnittelua yhtenä tuloksenjärjestelyn toteuttamisen syynä muiden joukossa sekä mainita myös verosuunnitteluun liittyviä käytännön esimerkkejä tuloksenjärjestelystä, mikäli niistä on hyötyä tutkimuksen tavoitteen saavuttamisessa eli tuloksenjärjestelyä koskevan tiedon ja ymmärryksen lisäämisessä.

2.2 Tutkimusongelma, tutkimuksen tavoite ja rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tuloksenjärjestelystä vallitsevia käsityksiä ja vetää yleistäviä päätelmiä aiemman tutkimuksen pohjalta sekä lisätä ymmärrystä siitä, miten IFRS-standardit IFRS 9 Rahoitusinstrumentit ja IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen vaikuttavat tuloksenjärjestelyyn tilinpäätösraportoinnissa. Edellä mainitun lisäksi tavoitteena on tuottaa tietoa tuloksenjärjestelyn potentiaalista ja sen hyödyntämisestä. Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa julkisesti noteeratun yhtiön on pakollisesti noudatettava IFRS-standardeja konsernitilinpäätöksensä (tai tilinpäätöksensä, mikäli yhtiö ei ole velvollinen laatimaan konsernitilinpäätöstä) laadinnassa, minkä lisäksi myös muut yhtiöt saavat vapaaehtoisesti noudattaa IFRS-

standardeja konsernitilinpäätöksensä tai tilinpäätöksensä laadinnassa, mikäli niiden kirjanpito, tilinpäätös, toimintakertomus ja hallinto tarkastetaan tilintarkastuslain mukaisesti (KPL 7 a: 2-3). Edellä mainitun johdosta tutkimusaihe eli IFRS-tilinpäätösstandardien mukainen tilinpäätösraportointi ja tarkastelunäkökulma eli sijoittajille tuotettava informaatio koskettavat ennen kaikkea pörssiyrityksiä, mutta koska standardit ovat kaikille samat, ei ole tarpeen erikseen rajata muitakaan yrityksiä tarkastelun ulkopuolelle.

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitä tuloksenjärjestely on ja mitä merkityksiä sille annetaan?
2. Miksi ja miten tuloksenjärjestelyä toteutetaan?
3. Millä tavoin IFRS-standardit IFRS 9 ja IFRS 13 vaikuttavat tuloksenjärjestelyyn?
4. Millainen on tuloksenjärjestelyn potentiaali ja onko sitä vielä hyödyntämättä?

Tutkimuksessa tiedostetaan, että nämä kaikki seikat liittyvät toisiinsa. Kahta ensimmäistä tutkimuskysymystä käsitellään erityisesti luvussa 3 ja kolmatta tutkimuskysymystä luvussa 4. Tutkimuskysymyksistä viimeistä käsitellään molemmissa edellä mainituissa luvuissa, edellisessä aiemman kirjallisuuden pohjalta yleisellä tasolla ja jälkimmäisessä IFRS-standardien näkökulmasta.

2.3 Keskeiset käsitteet

Tutkimuksen kannalta kaikkein keskeisin käsite on tietysti tuloksenjärjestely (englanniksi ”earnings management”), joka on määritelty johdantokappaleen alussa. Tähän liittyy olennaisesti *päämies–agentti-ongelma*: tilanne, jossa päämies palkkaa agentin toimimaan puolestaan epäsymmetrisen tai epätäydellisen informaation vallitessa. Tätä ongelmaa analysoidaan *peliteorian* avulla (Scott 2015, 358). Päämies–agentti-ongelma on relevantti erityisesti tuloksenjärjestelyn syiden tarkastelussa.

Epäsymmetrisen informaation käsitteellä viitataan tilanteeseen, jossa transaktion yhdellä osapuolella on enemmän tietoa kuin toisella. Aiemman kirjallisuuden mukaan informaation epäsymmetria on välttämätön edellytys tuloksenjärjestelylle — näiden välillä vallitsee jopa positiivinen korrelaatio. (Kepsu 2012, 25.)

Tuloksenjärjestelyn kohteena on niin sanotusti järjestelemätön tulos, jota ei vielä tilinpäätösraportointitarkoituksessa ole jalostettu esittämistä varten. Taloustieteessä käytetään käsitettä *Hicksin tulos* kuvaamaan rahamäärää, joka voidaan tietynä ajanjaksona kuluttaa tai jakaa osinkoina siten, että yritys on yhtä vakavarainen ajanjakson alussa ja lopussa (Hicks 1939). Tähän liittyen käsitteellä *raportoidun tuloksen laatu* (englanniksi ”earnings quality”) viitataan siihen, missä määrin raportoitu tulos todella kuvastaa yrityksen Hicksin tulosta (Schipper & Vincent 2003). *Tilinpäätösraportoinnin laatu* (englanniksi ”financial reporting quality”) puolestaan kuvaa tilinpäätösinformaation hyödyllisyyttä yrityksen sidosryhmille (Ball & Shivakumar 2005).

Kuten johdannossa todetaan, tuloksenjärjestely jaotellaan perinteisesti kahteen osaan: *kirjanpidollisiin valintoihin ja operatiivisiin ratkaisuihin* (Kepsu 2012, 39). Beneish (2001) puolestaan jaottelee tuloksenjärjestelyn motiivien tarkastelun kahteen näkökulmaan, *opportunistiseen ja informatiiviseen*. Edellisen mukaan liikkeenjohto pyrkii johtamaan sijoittajia harhaan, jälkimmäinen kiinnittää huomiota yritysjohtajien harkinnanvaraisiin toimenpiteisiin, joilla he pyrkivät viestimään sijoittajille odotuksiaan yrityksen tulevaisuuden kassavirrasta.

Prospektiteoria käsittelee sijoittajien päätöksentekoa. Sen mukaan inhimillisessä päätöksenteossa epävarmuuden vallitessa sijoittajat usein pelkäävät tappioita enemmän kuin haluavat voittoja, eli antavat alitajuntaisesti suuremman merkityksen tappiolle kuin vastaavan suuruiselle voitolle. Tätä ilmiötä kutsutaan *tappioaversioksi* (Kahneman & Tversky 1992). Tästä syystä yrityksillä on kannuste järjestellä tulostaan tappioiden välttämiseksi.

2.4 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen kulku

Tämä on luonteeltaan kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineistona ovat aiheesta aiemmin julkaistut tutkimukset sekä IFRS-tilinpäätösstandardit. Tutkimus on siis teoreettinen, ja siinä käytetään käsitteanalyttistä tutkimusotetta. Käsitteanalyysillä pyritään ymmärtämään käsitteiden merkityssisältöjä, ominaispiirteitä, suhteita muihin käsitteisiin sekä useista käsitteistä muodostuvia käsitejärjestelmiä (Näsi 1980, 10).

Tutkimus alkaa ensimmäisellä luvulla, joka toimii johdantona. Toisessa luvussa käydään läpi tutkimusasetelma: mitkä ovat tutkimuksen lähtökohdat, kohteet, tavoitteet ja menetelmät. Lisäksi esitellään tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä.

Tutkimus perustuu luvussa 3 tehtävään kirjallisuuskatsaukseen, jossa käydään läpi keskeistä aiheesta julkaistua kirjallisuutta. Kirjallisuuskatsaus toimii teoreettisena linssinä, jonka läpi aihetta tarkastellaan. Katsauksen pohjalta analysoidaan käsitteitä ja aiemmissa tutkimuksissa esitettyjä näkemyksiä.

Kirjallisuuskatsauksen jälkeen, luvussa 4, esitellään IFRS-standardistoa kokonaisuutena sekä tarkasteluun valittuja standardeja IFRS 9 Rahoitusinstrumentit ja IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen. Standardien esittelyn jälkeen tarkastellaan niiden vaikutusta tuloksenjärjestelyyn yritysten tilinpäätösraportoinnissa. Tarkastelu perustuu tutkijan omaan analyysiin, jota varten tarvittava tietopohja (Näsi 1980, 12) muodostuu kirjallisuuskatsauksessa esitellystä teoreettisesta viitekehuksesta.

Viidennessä ja samalla viimeisessä luvussa esitetään yhteenveto tutkimuksen keskeisimmistä asioista sekä tutkimustuloksista vedetyt johtopäätökset. Tämän lisäksi pohditsellaan tutkimustulosten luotettavuutta ja mahdollisuuksia jatkotutkimukselle.

3 KATSAUS AIKAISEMPAAN KIRJALLISUUTEEN

3.1 Tuloksenjärjestely ilmiönä

Wattsin ja Zimmermanin (1986) mukaan laskentatoimi on päätöksentekijöiden kannalta olennaisen taloudellisen informaation mittaamista ja viestintää. Laskentatoimi jaotellaan sisäiseen ja ulkoiseen laskentatoimeen, joista jälkimmäinen on tuloksenjärjestelyn soveltamisaluetta. Ulkoisen laskentatoimen laatua kuvataan käyttämällä käsitteitä tilinpäätösraportoinnin laatu ja raportoidun tuloksen laatu.

Tuloksenjärjestely juontaa juurensa kahdesta läheisestä toisiinsa liittyvästä asiasta: informaation epäsymmetriasta ja päämies–agentti-ongelmasta (Kepsu 2012, 24). Scottin (2015) mukaan tuloksenjärjestely on pohjimmiltaan liikkeenjohdon tietoista epäsymmetrisen informaation hyödyntämistä.

Käsitteen tuloksenjärjestely määritelmästä ei vallitse täydellinen yksimielisyys. Jokseenkin kaikkiin määritelmiin kuuluu yritysjohdon tietoinen harkintavallan käyttäminen sekä hyötymistarkoitus (Kepsu 2012, 25). Scottin (2015) määritelmän mukaan tuloksenjärjestely pyrkii ”saavuttamaan jonkin tietyn raportoitavan tulostavoitteen.” Ronen ja Yaari (2008, 27) pitävät tuloksenjärjestelyä kattokäsitteenä toimille, jotka vaikuttavat raportoitavaan tulokseen tai sen tulkintaan. Kepsu (2012, 25) pitää käytetyimpänä määritelmänä Healyn ja Wahlenin (1999, 368) muotoilua: ”Tuloksenjärjestelyä tapahtuu, kun johtajat tilinpäätösraportoinnissa käyttävät harkintaansa järjestäessään transaktioita muokatakseen tilinpäätöstä, joko johtaakseen harhaan joitakin sidosryhmiä yrityksen vallitsevan taloudellisen suorituskyvyn osalta tai vaikuttaakseen sopimuksen mukaisiin lopputulemiin, jotka ovat riippuvaisia raportoiduista laskentatoimen luvuista.” Beneishin (2001) mukaan käsitteen määritelmästä vallitsevan konsensuksen puute on merkki empiirisen aineiston erilaisista tulkintatavoista tuloksenjärjestelyä käsittelevissä tutkimuksissa.

Tuloksenjärjestelyn kuvaamasta ilmiöstä käytetään toisinaan myös muita käsitteitä. Näsi (2017) esittelee useita lähes samassa merkityksessä käytettyjä käsitteitä englannin ja suomen kielissä. Jälkimmäisten joukkoon kuuluvat seuraavat käsitteet: *kirjanpidon ja*

tuloksen manipulointi, tuloksen tasoittaminen, kosmeettinen laskentatoimi, luova laskentatoimi. Leppänen, Ojala, Oulasvirta ja Saastamoinen (2017) puolestaan käyttävät käsitettä *tuloksenohjaus* sekä tämän alakäsitettä *kosmeettinen tuloksenohjaus*. Tuloksenjärjestelyä käsittelevästä tutkimuksesta voidaan siis havaita, että useita käsitteitä käytetään kuvaamaan samaa aihepiiriä.

Tuloksenjärjestelyä tutkittaessa olisi hyödyllistä tietää, mitä tarkkaan ottaen järjestellään eli mikä on tulos ennen tuloksenjärjestelytoimenpiteiden toteuttamista. Luvussa 2 mainittu Hicksin tuloksen käsite tarjoaa teoreettisen vastauksen tähän ongelmaan. Lienee kuitenkin syytä tiedostaa, että edes tämän teoreettisen vastauksen täydellisyydestä ei vallitse yksimielisyys. Scott (2015) esittää johtopäätöksensä, että todellisissa reaali maailman olosuhteissa todellista nettotulosta ei ole olemassakaan edes teoreettisena konstruktiona, ja tämän johdosta on välttämätöntä käyttää merkittävässä määrin harkintaa omaisuuserien arvon sekä tuloksen määrittämisessä. Kepsu (2012) puolestaan toteaa, että järjestellyn ja järjestelemättömän tuloksen välillä ei ole mitään ilmiselvää kahtiajakoa. Hänen mukaansa tuloksenjärjestely on pääsääntöisesti sosiaalisesti konstruoitunutta ja tulkinnanvaraista, mikä haastaa aiemmassa tutkimuksessa laajasti hyväksytyyn käsitykseen todellisesta tai neutraalista tuloksesta eli toisin sanoen käsitteen järjestellystä ja järjestelemättömästä tuloksesta.

Tuloksenjärjestelystä aiemmin julkaistu kirjallisuus keskittyy pääosin analysoimaan suurta joukkoa tilinpäätöksiä tehdäkseen analyysin jälkeen yleistyksiä ja ennusteita. Tavoitteena tällä tutkimuksella on selvittää, järjestelläänkö tulosta tietyssä yhteydessä, sekä toteutuskeinoja ja kannusteita, jotka muokkaavat toimintaympäristöä. Tutkimuksen pääasiallisena keinoja on tilastollinen analyysi. On yleisesti tiedossa, että tuloksenjärjestelyä on vaikea mitata ja mittauskeinojen oikeellisuutta ja luotettavuutta on kritisoitu laajalti. Tuloksenjärjestelyä mittaava tutkimus on perinteisesti keskittynyt tarkastelemaan jaksotusten kokonaismäärää. Vaikka aiheeseen liittyvää tutkimusta on valtaisa määrä ja tuloksenjärjestelymalleja on lukuisia, vallitseva tietämys aiheesta on rajallista ja ristiriitaista. Mittauskeinot ovat olleet erityisen epätarkkoja yritysten jaottelussa tuloksenjärjestelyä harjoittaviin ja harjoittamattomiin. Toinen heikkous on ollut, että vain osa tuloksenjärjestelytoiminnasta on havaittu. (Kepsu 2012, 11-14.)

Beneishin (2001) mukaan yritysjohto toteuttaa tuloksenjärjestelyä todennäköisesti vaikeasti havaittavilla keinoilla, mikä heikentää tilastollisten mallien mahdollisuuksia

huomata tuloksenjärjestelyä. Tämän takia aiemmassa tutkimuksessa on kritisoitu valtavirran tuloksenjärjestelyä käsittelevää tutkimusta keskittymisestä liiaksi vain tilastollisiin tutkimusmenetelmiin muiden tutkimusmetodien kustannuksella (Kepsu 2012). Jorissen ja Otleyn (2010) toteavat, että laskentatoimen lukuihin vaikuttaminen voi sisältää kaikenlaista ulkoisen ja sisäisen laskentatoimen tietoa sekä strategisia, investointi- ja toiminnallisia päätöksiä, joten tutkimusmenetelmiä tulee laajentaa kattamaan koko tuloksenjärjestelyn laaja kirjo. Kepsu (2012) pitää case-tutkimusta hyvänä menetelmänä tutkia tuloksenjärjestelyä ja arvioi case-yrityksensä syvällisen analyysin kautta saaneensa selville tuloksenjärjestelyä, joka luultavasti olisi jäänyt havaitsematta pelkkää vahvistettua tilinpäätöstä tarkastelemalla.

Healyn ja Wahlenin (1999) mukaan mittausongelma syntyy pääasiallisesti siitä, että selvittääkseen, onko tulosta järjestelty, tutkijoiden täytyy ensin arvioida tulos ennen järjestelyn vaikutuksia, mikä ei ole helppo tehtävä. Jacob ja Jorgensen (2007) toteavat, että kenties suurin tutkijoita kohtaava haaste on määrittää, mikä osa tuloksesta kuuluu nollahypoteesin alle eli manipuloinnin ulottumattomiin. Kepsun (2012, 15) mukaan ydinkysymys on siis seuraava: millainen johdon harkintavallan käyttö tulisi luokitella tuloksenjärjestelyksi, tai laajemmin ilmaistuna, kuinka tuloksenjärjestelyä tulisi mitata? Koska näihin kysymyksiin on vaikea löytää selkeää vastausta, tilinpäätösten luokittelu järjestelyihin ja järjestelemättömiin on tutkimuksessa jatkuva dilemma. Asiaa ei myöskään helpota se laskentatoimessa tunnustettu tosiseikka, että reaali maailman olosuhteissa puhdasta nettotulosta ei ole olemassa yksiselitteisesti määriteltynä taloudellisena konstruktiona (Scott 2015, 58).

Tuloksenjärjestelyn esiintyminen vaihtelee talouden suhdanteiden mukaan. Lahti (2015) tarkasteli vuonna 2007 alkaneen finanssikriisin vaikutuksia tuloksenjärjestelyyn. Tutkimus antaa viitteitä tuloksenjärjestelyn heikentymisestä finanssikriisistä aiheutuneen taantumien alettua. Jahmani, Niranjani ja Toney (2016) puolestaan väittävät S&P 500 –listan (lista, joka sisältää 500 markkina-arvoltaan suurta yhdysvaltalaisista pörssiyritystä) yritysten tuloksenjärjestelyä vuosina 2008 ja 2013 tarkastelleen tutkimuksensa perusteella, että yritykset toteuttivat tuloksenjärjestelyä paljon enemmän taantumien kuin sitä seuranneen nousukauden aikana.

Scott (2015, 458-464) luettelee tuloksenjärjestelyn hyviä puolia. Hän mainitsee Demskin ja Sappingtonin (1987) esittelemän *tukitun viestinnän* (englanniksi ”blocked

communication”, suomennos omani) käsitteen. Sen mukaan tuloksenjärjestely saattaa vähentää tukittua viestintää ja siten parantaa agenttisopimusten tehokkuutta. Esimerkkinä tällaisesta saattaa olla suuren harkinnanvaraisen poiston tekeminen, mikä voi osoittaa sijoittajille johtajan uskoa yrityksen tuloksentehtävyyteen tulevaisuudessakin.

Bowen, Rajgopal ja Venkatachalam (2008) tarkastelivat yritysjohtajien harkintavallan suuruuden ja yrityksessä noudatetun hallintotavan yhteyttä tuloksenjärjestelyyn. Heidän mukaansa huono hallintotapa antaa johtajille enemmän harkintavaltaa jaksotusta ja muuta tilinpäätösinformaatiota koskevissa ratkaisuisissa. Tutkimustulosten perusteella huonosta hallinnoinnista aiheutuvan johtajien suuremman harkintavallan ja yrityksen suorituskyvyn kohentumisen välillä vallitsee lievä positiivinen korrelaatio.

Tuloksenjärjestelyn yleinen vaikutus on yrityksen osakkeen yliarvostus markkinoilla. Ilmiön laajuuden takia tämä aiheuttaa suuria hyvinvointitappioita. Paine vastata rahoitusmarkkinoiden epärealistisiin odotuksiin aiheuttaa tuloksenjärjestelyä, mikä entisestään myötävaikuttaa sijoittajien odotusten irtautumiseen realismista ja osakkeiden epäluontaisen korkeaan arvonnousuun. Tämä noidankehä on Fullerin ja Jensenin (2002) mukaan pitkällä tähtäimellä haitaksi sekä yritykselle itselleen että koko yhteiskunnalle. Tämän vuoksi he ehdottavat keinotekoisesta tuloksenohjailusta luopumista ja läpinäkyvyyden lisäämistä, todeten arvokkaan tiedon paljastumista pelkääville johtajille: ”Jos strategiasi perustuu siihen, että kilpailijasi ei tiedä, mitä teet, sen sijaan että kilpailijasi ei kykenisi tekemään sitä, mihin itse pystyt, et voi menestyä pitkällä aikavälillä, riippumatta siitä, kuka tietää mitään.” (Fuller & Jensen 2002.)

Tuloksenjärjestelyn huono puoli selittyy suurelta osin johtajien opportunistisilla. Raportoidun tuloksen ja tilinpäätösinformaation heikko laatu helpottaa opportunistisessa tarkoituksessa suoritettavaa tuloksenjärjestelyä. Epäsuotuisan tuloksenohjailun hillitsemiseen toimivia keinoja ovat kassavirta- ja tulosenusteiden saatavuuden lisääminen sekä hyvän hallintotavan noudattaminen. Harjoittamalla huonoa tuloksenjärjestelyä yritysjohto tulee samalla implisiittisesti ilmaiseeksi epäuskonsa rahoitusmarkkinoiden tehokkuuteen. (Scott 2015, 465–471.)

Tuloksenjärjestelyä ei aina voida jaotella yksiselitteisesti joko hyväksi tai pahaksi. Ronen ja Yaari (2008, 457–458) toteavat, että yrityksen arvoa maksimoiva tuloksenjärjestely on hyvästä, muu tuloksenjärjestely sen sijaan opportunistista. Heidän mukaansa

tuloksenjärjestely on yrityksen pitkän aikavälin arvoa viestiessään hyödyllistä, lyhyen aikavälin suorituskykyä ilmaistessaan neutraalia ja minkä tahansa aikavälin arvoa kätkiessään vahingollista. Kepsun (2012, 29) mukaan tuloksenjärjestelyn vaikutus raportoidun tuloksen informatiivisuuteen ei ole lainkaan selkeä.

Tuloksenjärjestelyn tutkimuksessa voidaan käyttää lähtökohtana positiivisia laskentatoimen teorioita. Käsitteellä viitataan laskentatoimen tutkimukseen, jossa kuvataan laskentatoimea sellaisena kuin se on, sen sijaan että kerrottaisiin, millaista laskentatoimen tuottaman informaation pitäisi olla. Tällaisen tutkimuksen piirissä yritys nähdään sopimusten verkostona, jossa laskentatoimella on vaikutusta sopimusten aiheuttamiin kustannuksiin. (Jensen & Meckling 1976, 309–311.)

Positiivinen laskentatoimen tutkimus on luonteeltaan deskriptiivistä, joten se kuvailee eikä arvostele tutkimuskohdetta. Se pyrkii ennustamaan ja selittämään yrityksen johdon ja taloushallinnon laskentatoimen menetelmiin liittyviä valintoja. Positiivisessa laskentatoimen tutkimuksessa oletetaan ihmisten toimivan rationaalisesti maksimoidakseen oman etunsa — laskentatoimen tapauksessa lähinnä taloudellisen etunsa. Oletus oman edun tavoittelusta haastaa käsityksen laskentatoimen normien objektiivisesta soveltamisesta. Watts ja Zimmerman (1986, 7) toteavat positiivisesta laskentatoimen tutkimuksesta seuraavaa: ”Se [positiivinen laskentatoimen tutkimus] keskittyy laskentatoimen käytännön selittämiseen. Se on suunniteltu selittämään ja ennustamaan, mitkä yritykset käyttävät ja mitkä eivät käytä jotakin tiettyä [laskentatoimen] menetelmää... mutta se ei ota mitään kantaa siihen, mitä menetelmää yrityksen tulisi käyttää” (alkuperäiskielellä englanniksi: ” It [Positive Accounting Theory] is concerned with explaining accounting practice. It is designed to explain and predict which firms will and which firms will not use a particular [accounting] method ... but it says nothing as to which method a firm should use.”). (Deegan 2009, 10–11.)

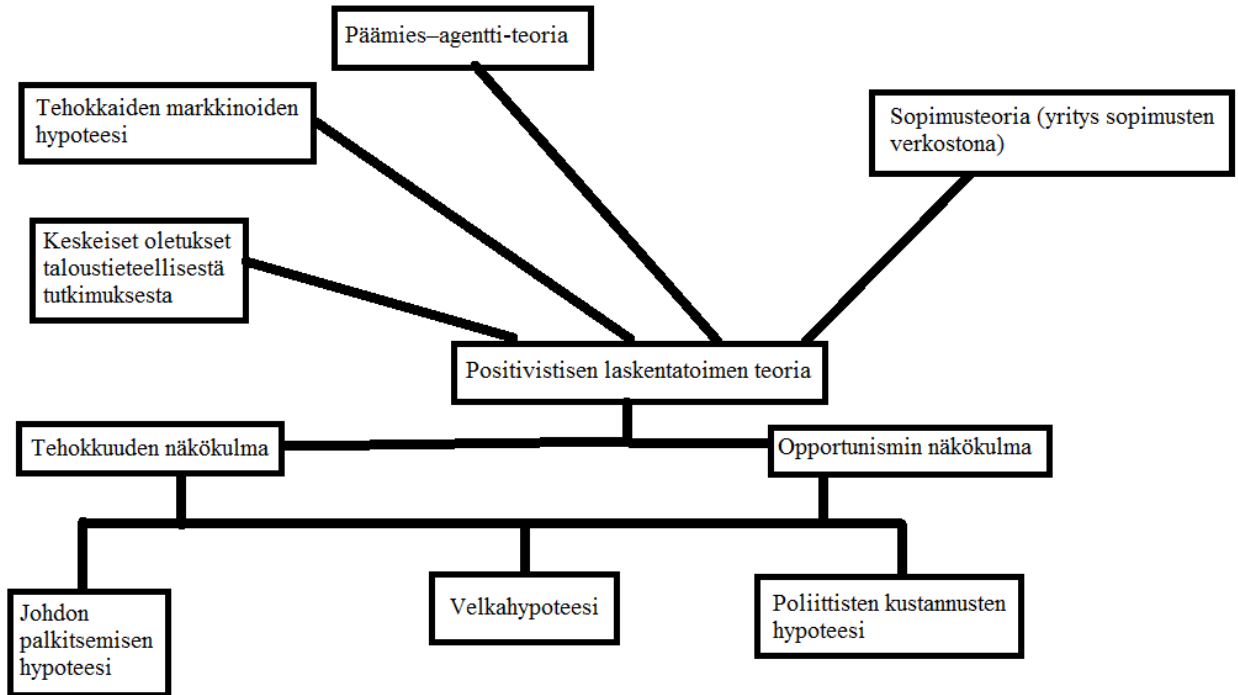
Positiivisessa laskentatoimen tutkimuksessa voidaan tutkimuskohdetta tarkastella tehokkuuden tai opportunistin näkökulmista. Edellisestä näkökulmasta yritysten omaksumat kirjanpitokäytännöt nähdään keinoina luoda mahdollisimman totuudenmukainen kuva taloudellisesta suorituskyvystä. Tätä kutsutaan myös ex ante -näkökulmaksi, jossa sopimuksia (yritysjohdon sekä muiden agenttien kanssa) tarkastellaan keinoina yrityksen agenttikustannusten minimointiin. Jälkimmäinen näkökulma puolestaan pitää lähtökohtana, että päämiehensä agenttina toimiva

liikkeenjohto tavoittelee omaa etuaan ja sen tähden valitsee kirjanpitokäytännöt sen perusteella, mistä itse hyötyy eniten. Samalla oletetaan, että yritysjohdolla on sopimuksista riippumatta aina pelivaraa kirjanpitokäytäntöjen valinnan suhteen. Tätä näkökulmaa kutsutaan myös *ex post* -näkökulmaksi, sillä siinä tarkastellaan johdon opportunistisia toimia sopimusten tekemisen jälkeen. Tästä näkökulmasta voidaan tarkastella myös tuloksenjärjestelyä, joka on laskentatoimen lukuihin vaikuttamista opportunistisessa tarkoituksessa. Molemmista näkökulmista käsin voidaan tarkastella päämies–agentti-ongelmaa, jota on mahdollista yrittää ratkaista sopimuksilla luotavien kannustimien avulla. (Deegan 2009, 278–289; ks. myös Jensen & Meckling 1976.)

Positiivisiin laskentatoimeen teorioihin liittyy kolme eri hypoteesia, joiden nimistä ilmenee päämäärä, johon laskentatoimeen liittyvillä valinnoilla pyritään vaikuttamaan: johdon palkitsemisen hypoteesi, velkahypoteesi ja poliittisten kustannusten hypoteesi. Johdon palkitsemisen hypoteesilla viitataan siihen, että monet yritykset sitovat johdon palkkioita tulokseen, jota usein mitataan laskentatoimen tuottamalla luvuilla. Tehokkuuden näkökulmasta johdon palkitseminen tarjoaa keinon sitoa yhteen johdon ja omistajien taloudellinen etu ja näin minimoida agenttikustannuksia, kun taas opportunistimin näkökulmasta tulospalkkiot kannustavat johtoa mahdollisuuksien rajoissa manipuloimaan tuloksellisuuden mittareita maksimoidakseen palkkionsa. Velkahypoteesi puolestaan ennustaa, että lainaa ottavat yritykset ja luotonantajat sopivat kovenanteista eli sopimusvakuuksista, jotka perustuvat tilinpäätösinformaatioon ja joiden noudattaminen vähentää velkojan riskiä. Tehokkuuden näkökulmasta kyseessä on hyvä keino madaltaa pääoman kustannuksia ja luottoriskiä, mutta opportunistimin näkökulmasta voidaan erityisesti kovenanttiehtojen rajoilla oleville yrityksille nähdä syntyvän kannuste manipuloida laskentatoimen lukuja kovenanttien kannalta edulliseen suuntaan. Poliittisten kustannusten hypoteesi tarkastelee yrityksen suhteita sellaisiin ulkopuolisiin tahoihin, joiden kanssa yritys ei välttämättä ole suorassa sopimussuhteessa mutta joilla on silti taloudellista vaikutusvaltaa yritykseen. Hypoteesi olettaa, että suuren tuloksen tekeminen saattaa vetää puoleensa haitallista ja kustannuksia aiheuttavaa huomiota, minkä johdosta poliittisesti haavoittuvaisten yritysten johto etsii keinoja välttää poliittisen tarkastelun kohteeksi joutumista — yksi mahdollinen keino tähän on ottaa käyttöön raportoitavaa tulosta heikentäviä kirjanpitomenetelmiä. (Deegan 2009, 270–325.)

Tuloksenjärjestelyä voidaan tarkastella myös normatiivisten laskentatoimen teorioiden puitteissa. Normatiivinen laskentatoimen tutkimus keskittyy vastaamaan kysymykseen siitä, millaista laskentatoimen tulisi olla. Siinä siis sovelletaan yleisen tason normeja deduktiivisesti tutkimuskohteisiin, ja se on luonteeltaan preskriptiivistä (Deegan 2009, 11–13). Ijirin (1975) mukaan normatiivisessa tutkimuksessa on kaksi keskeistä elementtiä: tavoitteen omaksuminen ja deduktio. Normatiivisessa laskentatoimen tutkimuksessa tunnistetaan tuloksenjärjestelyn mahdollisuus ja tutkitaan normien vaikutusta siihen (Kabir 2005). Jo vuonna 1940 Paton ja Littleton mainitsivat tutkimuksessaan tuloksenjärjestelyn toden: ”Tilejä ei tulisi keinotekoisesti muunnella tasaisia tulovirtoja esittävien tuloslaskelmien tuottamiseksi” (alkuperäiskielellä englanniksi: ”The accounts should not be artificially modified in order to yield income statements which show a smooth flow of income.”).

Kahtiajako positiivisiin ja normatiivisiin laskentatoimen teorioihin on alan tutkimuksessa yleisesti käytetty tapa luokitella laskentatoimen teorioita. Kahtiajaon taustalla ovat erilaiset paradigmat, joiden omaksuminen on tieteenfilosofinen valinta. Kummatkaan teorit eivät ole arvovapaita, eikä niitä voida objektiivisesti asettaa paremmuusjärjestykseen. (Deegan 2009, 13–16; ks. myös Watts & Zimmerman 1990, 146.)

Kuvio 2: Positiivisen laskentatoimen tutkimuksen teoreettinen viitekehys (Deegan 2009, 325).

3.2 Tuloksenjärjestelyn toteuttamisen syyt

Tuloksenjärjestelyn toteuttamismotiiveja voidaan jaotella eri tavoin. Healy ja Wahlen (1999) käyttävät seuraavaa kolmijakoa: pääomamarkkinoihin liittyvät motiivit, sopimukselliset motiivit ja sääntelyyn liittyvät motiivit. Gul, Leung ja Srinidhi (2003) puolestaan jaottelevat motiivien tarkastelun kahteen näkökulmaan, opportunistiseen ja informatiiviseen.

Tuloksenjärjestelyä voidaan tarkastella sekä tilinpäätösraportoinnin että sopimusten näkökulmasta. Edellisestä näkökulmasta tarkasteltuna kyse on liikkeenjohdon toiminnasta, jolla pyritään vaikuttamaan tilinpäätösinformaatioon ja viestiin, jonka se välittää sidosryhmille. Jälkimmäisessä tapauksessa pyritään suojelemaan yritystä ennakoimattomien tapahtumien seurauksilta, joita voi aiheutua jäykkien sopimusten ehdoista. (Scott 2015.)

Healy (1985) korostaa yritysjohdon tulospalkkiojärjestelmien merkitystä motiivina tuloksenjärjestelylle. Hän näkee tutkimuksensa pohjalta vahvan yhteyden tulospalkkiosopimukseen kirjattujen tulossidonnaisten kannusteiden ja jaksotusratkaisujen välillä. Hänen mukaansa yrityksen menestyessä johdolla on motiivi ohjailta tulosta entistä paremmaksi kasvattaakseen bonuksiaan, kun taas huonona tilikautena saatetaan raportoida jopa enemmän tappioita kuin olisi välttämätöntä. Alan kirjallisuudessa jälkimmäistä ilmiötä kutsutaan *kylpemiseksi* (englanniksi ”taking a bath”). Kun mahdollisuus tulospalkkioihin tilikaudelta on joka tapauksessa menetetty, johdon edun mukaista on saman tien sisällyttää tilinpäätökseen mahdollisimman paljon tulevia kuluja, kuten alaskirjauksia ja poistoja, parantaakseen mahdollisuuksia hyvän tuloksen raportointiin tulevaisuudessa. Scott (2015, 447) kutsuu suurten poistojen kirjaamista ”tulevien tulojen laittamiseksi pankkiin”.

Jahmanin, Niranjanin ja Toneyn (2016) mukaan Yhdysvaltain suurimpien pörssiyritysten taantumien aikana lisääntynyt tuloksenjärjestely selittyy yritysten tahdolla välttää tai vähentää syvien tappioiden aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia. Heikon tuloksen osoittaminen tilinpäätöksessä paitsi vahingoittaa yrityksen mainetta, saattaa myös aiheuttaa suoria negatiivisia taloudellisia vaikutuksia. Scott (2015, 454-455) mainitsee esimerkkinä velkasopimukseen usein sisältyvät kovenantit eli erityisehdot, joiden rikkoutuessa luotonantaja voi korottaa korkoa tai jopa irtisanoa luoton. Hän kuitenkin huomauttaa, että yrityksen kohdatessa syviä talousvaikeuksia, sen toiminta ylittää lainakovenantteihin liittyvät huolet, jolloin tuloksenjärjestelystä tulee osa johtajien laajempaa selviytymisstrategiaa.

Osa tuloksenjärjestelyn toteuttamissyistä juontaa juurensa rahoitusmarkkinoihin. Skinnerin ja Sloanin (2002) mukaan tuotto-odotuksen alittamisen aiheuttama kielteinen vaikutus yrityksen osakkeen tuottoon on suurempi kuin tuotto-odotuksen ylittämisestä seuraava myönteinen vaikutus. Tämä viittaa siihen, että markkinat rankaisevat odotusten alittajia enemmän kuin palkitsevat ylittäjiä. Yrityksen osakkeen arvon laskeminen saattaa myös heikentää johtajien mainetta ja siten heidän mahdollisuuksiaan edetä urallaan, mikä luo heille kannusteen välttää negatiivisia markkinareaktioita (Scott 2015, 456-457).

Graham, Harvey ja Rajgopal (2005) väittävät, että yritysjohdo noudattaa päätöksenteossaan yksinkertaisia sääntöjä, jotka perustuvat viiteen laajalle levinneeseen uskomukseen sidosryhmien reaktioista markkinoilla, *pelin sääntöihin* (englanniksi ”rules

of the game”, suomennos omani). Nämä säännöt ovat seuraavat: I) pääomamarkkinat arvostavat tuloksen ennustettavuutta, sillä markkinaosapuolet vihaavat yrityksen tulostavoitteen saavuttamatta jättämisestä aiheutuvaa epävarmuutta; II) on laajalle levinnyt uskomus, että jokainen yritys harjoittaa tuloksenjärjestelyä saavuttaakseen tulostavoitteet, joten jos yksi yritys pitäytyy tuloksenjärjestelystä eikä sen seurauksena saavuta tavoitetta, sitä rangaistaan; III) koska jokainen yritys järjestee tulostaan, tavoitteet täyttämättömän yrityksen ajatellaan paljastaneen aiemmin piilossa olleita ongelmiaan, jotka entisestään heikentävät tulevaisuuden kasvunäkymiä; IV) johtajat yrittävät maksimoida tulojen tasaisuuden — epävakaat tulot ovat pahasta, koska niistä tulee ilmi korkeampi riski ja / tai alhaisemmat kasvunäkymät; V) yritysten tulisi vapaaehtoisesti tuoda esiin markkinoita heilahduttavat tiedot, koska se johtaa alhaisempaan informaatoriskiin.

Tucker ja Zarowin (2006) tutkivat *tulojen tasoittamisen* (englanniksi ”income smoothing”) vaikutusta tuloksen informatiivisuuteen. Heidän tutkimuksensa päätyi siihen tulokseen, että tulevaisuuden tuotot sisältyvät tulojaan suuresti tasoittavien yritysten vallitsevaan osakekurssiin suuremmassa määrin kuin tulojaan vähemmän tasoittavien yritysten osakekurssiin. Tämä tarkoittaa sitä, että osakkeen arvo määräytyy osittain tuloksenjärjestelyn markkinoille välittämän informaation, tulojen tasaisuuden, perusteella — oletus tasaisena jatkuvasta tulovirrasta siis luo myönteistä kurssikehitystä.

Burgstahler ja Dichev (1997) tarkastelivat yritysten tuloskehitystä vuosina 1976–1994. He havaitsivat, että yritysten tilinpäätöksissä oli raportoitu huomattavasti useammin vähäistä tuloksen kasvua kuin vähäistä tuloksen heikkenemistä tai tappiota. Havainnolleen he löysivät kaksi mahdollista selitystä: joko yritysjohto haluaa opportunistisesti saada tuloskehityksen näyttämään tasaisen kasvavalta minimoidakseen transaktiokustannukset eri sidosryhmien kanssa, tai sitten suurin kannuste tuloksenjärjestelyyn esiintyy tilanteissa, joissa sen avulla on mahdollista siirtyä suhteellisesta tai absoluuttisesta tappiosta voittoon. Jälkimmäinen selitys perustuu Kahnemanin ja Tverskyn (1979) *prospektiteoriaan*, jonka mukaan inhimilliset taloudelliset toimijat antavat emotionaalisesti enemmän painoarvoa tappioille kuin vastaavan suuruiselle voitoille. Lisäksi sijoittajat ylipainottavat alhaisten todennäköisyyksien toteutumismahdollisuutta (tätä kutsutaan *mahdollisuusefektiksi*) ja vastaavasti alipainottavat suurten todennäköisyyksien toteutumismahdollisuutta (tätä

kutsutaan *varmuusefektiksi*). Teorian mukaan sijoittajat tekevät päätöksiä heuristisia prosesseja hyödyntämällä, kiinnittäen huomiota enemmänkin voittojen ja tappioiden mahdolliseen arvoon kuin itse lopputulokseen. Prospektiteoria siis ei oleta agenttien toimivan rationaalisesti, vaan se ottaa lähtökohdaksi Simonin (1957) kehittämän *rajoittuneen rationaalisuuden* käsitteen.

Siinä missä prospektiteoria tarjoaa käyttäytymistaloustieteellisen mallin tuloksenjärjestelyn toteuttamisen taustalla piilevien syiden selittämiseen, voidaan asiaa tarkastella myös normatiivisen taloustieteen tutkimuksen *odotetun hyödyn teorian* kautta. Teorian mukaan epävarmuutta tai satunnaisuutta sisältävissä tilanteissa agentit laskevat hyödyn odotusarvona mahdollisista tiloista. Tämän teorian esittivät ensimmäisenä Morgenstern ja von Neumann (1947). He oletivat ihmisen toimivan rationaalisesti. Odotetun hyödyn teoria ja prospektiteoria voidaan nähdä jossain määrin ristiriitaisina.

Tuloksenjärjestelyä toteutetaan usein osakeannin yhteydessä, sillä yritys haluaa maksimoida annista kerättävän pääoman määrän. Cohen ja Zarowin (2010) tulivat tarkastelussaan siihen tulokseen, että yritykset lisäävät tuloksenjärjestelyä — sekä kirjanpidollisia ratkaisuja että operatiivisia liiketoimintapäätöksiä tuloksenohjailutarkoituksessa — osakeannin yhteydessä. Toimenpiteiden valinta näiden kahden päävaihtoehdon väliltä riippuu kirjanpidollisten ratkaisujen (pääosin harkinnanvaraisten jaksotusten) hinnasta; kyseisen tutkimuksen kohdeyritysten osalta hinta oli noussut lisääntyneen tilinpäätösoikeudellisen sääntelyn (Sarbanes–Oxley-laki) takia.

Tutkimuksessa havaittiin, että yritysten *koko pääoman tuottoaste* (Return On Assets, ROA) heikkeni osakeannin jälkeisinä vuosina. Tälle tarjottiin kaksi syytä, jälkimmäistä painottaen: osakeantivuoden jaksotusratkaisujen aiheuttama negatiivinen tulosvaikutus sekä harkinnanvaraisten menojen karsimisesta johtuva tulevaisuuden liiketoimintamahdollisuuksien heikkeneminen. (Cohen & Zarowin 2010.)

Scott (2015, 457-458) pohdiskelee, kyetäänkö markkinoita edellä mainitussa tapauksessa huijaamaan tuloksenjärjestelyn avulla. Mikäli oletetaan arvopaperimarkkinoiden toimivan tehokkaasti, sijoittajien oletus yrityksen toteuttamasta tuloksenjärjestelystä näkyy jo osakeantihinnassa. Tässä tapauksessa johtajilla ei ole syytä olla harjoittamatta tuloksenjärjestelyä, sillä markkinat joka tapauksessa olettavat niin tehtävän.

Sääntelykin kannustaa tuloksenjärjestelyyn. Johtajilla, jotka pelkäävät yrityksensä olevan altis kilpailuviranomaisten tutkinnalle tai muille epäsuotuisille poliittisille seuraamuksille, on kannuste järjestellä tulosta saadakseen yrityksen vaikuttamaan vähemmän voitolliselta (Watts & Zimmerman 1978). Kepsun (2012, 48-49) mukaan aiempi tutkimus osoittaa, että raskas sääntely aiheuttaa tuloksenjärjestelyä, mikä näkyy erityisesti pankki- ja vakuutusaloilla.

Gul, Leung ja Srinidhi (2003) luokittelevat tuloksenjärjestelymotiivit *informatiiviseen* ja *opportunistiseen*. Heidän mukaansa yritykset, joilla on runsaasti tuottavia investointimahdollisuuksia, käyttävät tuloksenjärjestelyä ennen kaikkea ilmaistakseen yrityksen arvon kannalta relevanttia tietoa, eivät peitelläkseen heikkoa suorituskykyä. Hyvällä hallintotavalla (corporate governance), erityisesti hallituksen ja tilintarkastuksen osalta, on suuri merkitys opportunistisen tuloksenjärjestelyn hillitsemisessä (Bédard, Chtourou & Courteau 2001).

Burgstahler, Hail ja Leuz (2006) katsovat, että sekä markkinavoimat että institutionaaliset seikat luovat kannusteita tuloksenjärjestelyyn. Heidän mukaansa tuloksenjärjestelyä esiintyy pörssilistatuissa yrityksissä vähemmän kuin muissa yrityksissä, ja he tulkitsevat tämän tarkoittavan, että markkinat vaikuttavat tuloksen informatiivisuutta lisäävästi. He myös toteavat tuloksenjärjestelyn olevan sitä voimakkaampaa, mitä heikomman oikeusjärjestelmän piirissä yritys toimii ja mitä enemmän kirjanpito ja verotus ovat kytköksissä toisiinsa. Heidän mukaansa oman pääoman rahoitusta edistävät oikeudelliset instituutiot sekä kehittyneet rahoitusmarkkinat vähentävät entisestään tuloksenjärjestelyä.

Dechow ja Skinner (2000) katsovat, että pääomamarkkinat luovat kahdenlaisia kannustimia tuloksenjärjestelyyn: tulosodotusten täyttäminen ja osakeannissa saatavan pääoman maksimointi. Tulosodotusten täyttymisen merkitys korostuu kasvuyrityksissä sekä niissä yrityksissä, jotka ovat jo pitkään raportoineet kasvavaa tulosta, mikä on johtanut osakekurssin jatkuvaan kohoamiseen. Vaikka tulos jäisi vain erittäin vähän vaille tavoitteesta, markkinoiden reaktio on voimakas, mikä luo kannusteen varmistaa, että odotukset varmasti täyttyvät.

3.3 Tuloksenjärjestelyn toteuttamistavat

Tuloksenjärjestelyn toteuttamiseen on olemassa lukuisia vaihtoehtoisia tapoja. Yleensä nämä toteuttamiskeinot jaetaan kahteen alaluokkaan: kirjanpitoa koskeviin valintoihin sekä reaalisiin toimenpiteisiin (Kepsu 2012; ks. myös Jorissen & Otley 2010 sekä Francis 2001). Kirjanpitoa koskevia valintoja on perinteisesti pidetty näistä kahdesta merkittävämpänä tuloksenjärjestelyn muotona (Scott 2015). Lukuihin voidaan vaikuttaa monella eri keinolla, toimintaympäristöstä (kirjanpitolainsäädäntö, vakiintunut käytäntö) riippuen.

Jorissen ja Otley (2010) toteavat, että jaksotusten avulla tehtävää tuloksenjärjestelyä on tutkittu huomattavasti kattavammin kuin muita tuloksenjärjestelyn muotoja, ja vain muutama tutkimus käsittelee tuloksenjärjestelyä tarkastelemalla reaalisia toimenpiteitä. Heidän mukaansa useat tutkimukset osoittavat, että yritysjohto kuitenkin järjestee tulosta sekä kirjanpidollisilla että reaalilla toimenpiteillä. Reaalisia toimenpiteitä tarkasteleva tuloksenjärjestelyn tutkimus on kuitenkin lisääntynyt vuosien saatossa (Kepsu 2012). Nelsonin (2003) mukaan nämä alaluokat ovat toisistaan siinä määrin riippuvaisia, että tiukentunut, tuloksenjärjestelyä hankaloittava laskentatoimen sääntely vähentää kirjanpidollisilla valinnoilla toteutettavaa tuloksenjärjestelyä, mutta lisää samaan aikaan reaalilla toimenpiteillä toteutettavaa tuloksenjärjestelyä. Ewert ja Wagenhofer (2005) puolestaan väittävät, että tilinpäätösstandardien tiukentaminen saattaa jopa johtaa tuloksenjärjestelyn kokonaismäärän sekä tuloksenjärjestelystä aiheutuvien kustannusten lisääntymiseen.

Scott (2015, 447) vetää tuloksenjärjestelyn toteuttamistapoja kirjanpidollisten valintojen avulla yhteen jakamalla keinot neljään luokkaan: 1) *kylpeminen*, 2) *tuloksen minimointi*, 3) *tuloksen maksimointi* ja 4) *tuloksen tasoittaminen*. Kylpeminen tapahtuu tilanteessa, jossa tilikauden tulos on väistämättä painumassa tappiolliseksi. Tällöin yritysjohto saattaa katsoa, että enää ei ole juurikaan hävittävää, vaikka tappio olisi suurikin, joten kyseisen tilikauden kirjanpidossa kannattaa tehdä mahdollisimman paljon alaskirjauksia ja mahdollisia muita tappiota kasvattavia toimenpiteitä ja tällä tavoin kasvattaa tulevien tilikausien tulospotentiaalia. Tuloksen minimoiminen on samankaltainen mutta maltillisempi tuloksenjärjestelykeino kuin kylpeminen, eikä välttämättä edellytä tappiollista tulosta. Tuloksen maksimointia tehdään erityisesti johdon tulospalkkioiden sekä velkakovenanttien kannalta suotuisan tuloksen saavuttamiseksi. Tuloksen tasoittamisella pyritään saavuttamaan etuja sekä yritysjohdolle (tasaisissa

tulospalkkioissa ja työsuhteen pysyvyydessä) että koko yritykselle (velkakovenanttien täyttämässä sekä myönteisen viestin välittämässä sijoittajille). Scottin mukaan on ilmeistä, että nämä tuloksenjärjestelykeinot saattavat olla ristiriidassa keskenään. (Scott 2015).

Jorissen ja Otley (2010, 10) jaottelevat tuloksenjärjestelyn toteuttamismenetelmät seuraavasti:

- 1) Kirjanpidolliset valinnat
 - a) Laskentatoimen lukuihin vaikuttaminen
 - i) Kirjanpitotavan valinta
 - ii) Jaksotuksiin liittyvät valinnat
 - iii) Standardien käyttöönotto
 - iv) Tiedonantoon liittyvät valinnat
 - b) Esittämistapaan vaikuttaminen
 - i) Ulkoasuun liittyvät valinnat
 - ii) Yhdistelyyn liittyvät valinnat
 - iii) Luokitteluvaihto
- 2) Reaaliset toimenpiteet
 - a) Liiketahtumien strukturointi
 - b) Tuotantopäätökset
 - c) Investointipäätökset

Kirjanpitotavan valinnalla tarkoitetaan valintaa usean vaihtoehdon väliltä, jotka ovat kaikki voimassaolevien kirjanpitoa koskevien säännösten mukaisia. Kuten aiemmin tässä luvussa todetaan, jaksotusten avulla toteutettavaa tuloksenjärjestelyä on tutkittu enemmän kuin muita tuloksenjärjestelytapoja. Standardien käyttöönottoon saattaa sisältyä valinnanvaraa, sekä ajoituksen että sen suhteen, otetaanko standardi ylipäätään käyttöön vai ei. Tiedonantoon liittyen voidaan esimerkiksi valita, kuinka yksityiskohtaista tietoa tarjotaan tilinpäätöksen liitetiedoissa. Ulkoasulla viitataan siihen, kuinka läpinäkyvästi ja informatiivisesti numeerinen tieto tuodaan esille tilinpäätösasiakirjoissa. Yhdistelyn suhteen yrityksellä saattaa olla valinnanvaraa siinä, missä määrin tuottojen ja kulujen eri osatekijät esitetään erillisinä erinä ja missä määrin yhdessä. (Kepsu 2012.)

Toisin kuin jaksotuksiin liittyvät valinnat ja reaaliset toimenpiteet, luokitteluvalinnat eivät vaikuta tilinpäätöksessä näytettävään tilikauden tulokseen. Sen sijaan niillä voidaan vaikuttaa siihen, millä tuloslaskelman rivillä kulut ja tuotot raportoidaan eli mihin tulosriviin (kuten bruttokate, liikevoitto ja tilikauden tulos) kulu tai tuotto vaikuttaa. Kyseessä on siis tuloslaskelman sisäinen tuloksenjärjestely. (Kepsu 2012; Barnea, Ronen & Sadan 1976.)

McVay (2006) toteaa, että luokitteluvalinnoilla tehtävä tuloksenjärjestely on jäänyt pitkälti vaille huomiota tuloksenjärjestelyä käsittelevässä tutkimuksessa. Hän myös huomauttaa, että luokitteluvalinnat — toisin kuin muut tuloksenjärjestelykeinot — eivät vaikuta käänteisellä tavalla tulevien vuosien tuloksiin, joten niiden keinovalikoima tulee jokaisena tilikautena käyttöön aina uudelleen. Luokitteluvalintojen avulla saatetaan myös vaikuttaa niin sanottuun pro forma –tulokseen, jonka jotkin yritykset julkaisevat noudattamiensa tilinpäätösstandardien mukaisen virallisen tuloslaskelman ohella. Pro forma -laskelmilla tarkoitetaan tilinpäätöksen liitetiedoissa esitettäviä tilinpäätösasiakirjojen muotoon laadittuja laskelmia, joiden avulla pyritään saattamaan peräkkäiset tilinpäätökset keskenään vertailukelpoisiksi tilanteessa, jossa vertailukelpoisuuden katsotaan muuten olevan liian heikko esimerkiksi yrityksen rakenteessa, toiminnassa, kirjanpitokäytännöissä tai tilikauden pituudessa tapahtuneen muutoksen johdosta. Laskelmia voidaan laatia joko kaikkien tilinpäätöslaskelmien, yksittäisen tilinpäätöslaskelman tai pelkästään yksittäisen tilinpäätöserän osalta (Leppiniemi 2011). Esimerkkinä mainittakoon, että kirjanpitolaissa (KPL 3:2.2) säädetään seuraavasti: ”Jollei muualla tässä laissa säädettyjen veloitteiden noudattaminen aikaansaa 1 momentissa tarkoitettua oikeaa ja riittävää kuvaa, kirjanpitovelvollisen on ilmoitettava sitä varten tarpeelliset seikat liitetiedoissa.” Laissa ei kuitenkaan määrätä, että mainitut tarpeelliset seikat on ilmoitettava nimenomaan pro forma -laskelman muodossa, vaan ne voidaan ilmoittaa myös esimerkiksi sanallisessa muodossa; pro forma -laskelman laatiminen voidaan siis jo itsessään nähdä tuloksenjärjestelyyn liittyvänä valintana. Pro forma -laskelmilla ei voida korvata virallisia tilinpäätöslaskelmia edes poikkeustapauksissa (KILA 1551/1998). Bhattacharya, Black, Christensen ja Mergenthaler (2004) väittävät, että monet analyytikot ja sijoittajat ovat jopa kiinnostuneempia pro forma –tuloksesta kuin virallisesta tilikauden tuloksesta. Sikäli luokitteluvalinnat muistuttavat muita tuloksenjärjestelytapoja, että molempia tehdään eniten neljännen kvartaalin aikana (Barua, Cready, Fan & Thomas 2010; ks. myös Givoly

& Ronen 1981; Jeter & Shivakumar 1999; Jacob & Jorgensen 2007; Das, Shroff & Zhang 2009).

Reaalisilla toimenpiteillä tarkoitetaan niitä tuloksenjärjestelykeinoja, jotka perustuvat todellisiin liiketoimiin ja kassavirtaan eivätkä tapahdu pelkästään kirjanpito-prosessin sisällä. Tällöin siis halutaan vaikuttaa laskentatoimen lukuihin epäsuorasti reaalisten toimenpiteiden kautta, eli tehdään liiketoimia, joiden tarkoituksena on vaikuttaa halutulla tavalla tilinpäätösinformaatioon. Liiketapahtumien strukturoinnilla viitataan erilaisiin tapoihin toteuttaa haluttu liiketoimi, kuten rahoitukseen tai maksuehtoihin. Tuotanto- ja investointipäätöksillä puolestaan tarkoitetaan nimensä mukaisesti tällaisia päätöksiä, jotka tehdään ensisijaisesti tai ainoastaan tuloksenjärjestelytarkoituksessa. (Kepsu 2012.)

Graham ym. (2005) väittävät, että yritysjohto käyttää mieluummin reaalisia toimenpiteitä kuin kirjanpidollisia valintoja tuloksenjärjestelykeinona. Gunny (2010) mainitsee yhtenä selityksenä tähän sen, että reaaliset toimenpiteet eivät kiinnitä tilintarkastajan tai lainsäätäjän huomiota samalla tavoin kuin kirjanpidolliset valinnat; kirjanpitolait ja -standardit sekä tilintarkastajien työ koskevat kirjanpitoa ja sen avulla tuotettavaa tilinpäätösinformaatiota, mutta liiketoimia ei säädellä vastaavasti eikä niiden tekijöiden intentioita raportoida. Toisaalta hän toteaa, että reaalisten toimenpiteiden ajoittaminen on vähemmän joustavaa, sillä ne on toteutettava ennen tilikauden päättymistä, kun taas kirjanpidollisia valintoja voidaan tehdä myös tilikauden päättymisen jälkeen, jolloin tuloksenjärjestelyn tarpeestakin tiedetään enemmän kuin tilikauden ollessa kesken.

Pitkäaikaisten projektien tuloutukseen on monissa tapauksissa kaksi vaihtoehtoa. Tulo voidaan kirjata tuotoksi joko yhdellä kertaa tai valmistusasteen perusteella useassa erässä — jälkimmäistä vaihtoehtoa kutsutaan *osatuloutukseksi*. Pitkäaikaiset projektit ovat tyypillisesti rakennushankkeita tai pitkään kestäviä, yhtenä kokonaisuutena luovutettavia suunnittelutöitä. Kirjanpitolautakunta katsoo asiaa koskevassa yleisohjeessaan hankekohtaisen projektikustannuslaskennan olevan käytännössä välttämätön edellytys osatuloutuksen soveltamiselle. Kunkin tilikauden liikevaihtoon on sisällytettävä valmistusastetta vastaava osa hankkeen myyntituloista. Taseen liitetiedoissa tulee myös mainita tiettyjä osatuloutukseen liittyviä seikkoja. (Kirjanpitolautakunta 2008: Yleisohje tulon kirjaamisesta tuotoksi valmistusasteen perusteella.)

Tulon kirjaamisesta tuotoksi valmistusasteen perusteella käsittelee myös IFRS-standardi 15, jonka soveltamisalaan kuuluvat kaikki kirjanpitovelvollisen asiakkaidensa kanssa tekemät sopimukset lukuun ottamatta leasing-, vakuutus- tai rahoitusinstrumentteihin liittyviä sopimuksia. Soveltaakseen standardia yrityksen on varmistettava, että seuraavat viisi ehtoa täyttyvät: 1) sopimusosapuolet ovat hyväksyneet sopimuksen, joka on yksilöitävissä; 2) sopimuksesta aiheutuvat velvoitteet tavaroiden tai palveluiden toimittamisesta voidaan eritellä; 3) kauppahinta voidaan määrittää; 4) hinta voidaan allokoida kullekin sopimusvelvoitteen mukaiselle suoritteelle erikseen; 5) tulo kirjataan tuotoksi, kun sitä vastaava sopimusvelvoite on täytetty. Standardia on mahdollista soveltaa yksittäisen sopimuksen sijaan myös joukkoon sopimuksia. (International Accounting Standards Board 2014: IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers.)

Osatuloutuksen soveltamismahdollisuuksia säännellään, mikä rajoittaa tuloutustavan hyödyntämistä tuloksenjärjestelytarkoituksessa. Johdonmukaisuutta koskeva velvoite estää hetkelliset muutokset lyhyen aikavälin tuloksenoptimointitarkoituksessa, ja raportointivelvollisuus liitetiedoissa vaikeuttaa sidosryhmien johtamista harhaan. Siirryttäessä osatuloutuksesta kertatuloutukseen (tai toisinpäin) vaikutus tilinpäätösraportointiin on kuitenkin ilmeinen, vaikka kirjanpitolautakunnan yleisohje edellyttääkin taseen oikaisemista siirtymisen yhteydessä. Osatuloutus palvelee erityisesti tulojen tasoittamisen päämäärää.

Erinäisten varausten tekeminen tilinpäätöksessä on eräs tuloksenjärjestelyyn käytettävä keino, joka on mahdollista esimerkiksi kirjanpitolain mukaisessa tilinpäätösraportoinnissa (KPL 5:15). Tekemällä varauksen yritys pienentää tilikauden tulostaan ja siten vähentää kohdalleen lankeavaa yhteisöveroa, joten kyseessä on myös verosuunnittelukeino. Kirjanpitoasetukseen sisältyvässä tuloslaskelman kaavassa on osana tilinpäätössiirtoja kohta nimeltä Verotusperusteisten varausten muutos; tämä tarkoittaa sitä, että varauksia on mahdotonta tehdä kätkeysti. Tuloksenjärjestelyn näkökulmasta varaukset lähinnä antavat mahdollisuuden vaikuttaa siihen, minkä tilikauden voittoa kukin tuloerä kasvattaa.

Kuten luvussa 3.5 mainitaan, kehittämismenojen aktivointia voidaan käyttää tuloksenjärjestelyn välineenä — ne on kirjanpitolain mukaan poistettava enintään kymmenessä vuodessa (KPL 5:8.2). Kehittämismenojen osalta tuloksenjärjestelypotentiaali liittyy lähinnä menojen jaksotukseen, sillä niiden suuruuteen

on käytännössä mahdotonta vaikuttaa kirjanpidossa. Poskiparta (2008) tarkasteli liikearvon määrittystä yrityskauppatilanteissa. Hänen mukaansa arvonmäärittäminen on harvoin yksiselitteistä, ja varsinkin pk-yrityksissä jopa arvonmäärittäsmallit vaihtelevat. Liikearvo on siis potentiaalinen tuloksenjärjestelyn väline sekä arvonmäärittäksen että jaksotuksen osalta, vaikka edellinen ei olekaan yksinomaan yritysjohtajan päätösvallassa.

Jaksotusratkaisut ylipäättään ovat merkittävä tuloksenjärjestelyn väline. Käytännössä kyse on yritysjohtajan päätöksestä tuotannon tekijän taloudellisesta käyttäytymisestä ja siten sen poistoajasta. Yritys voi myös vaikuttaa poistoperusteen valintaan sekä kirjata suunnitelman ylittäviä poistoja, jos siihen on verotuserusteinen syy. Poistoperusteita ja -suunnitelmaa voi myös muuttaa, ja hyödykkeisiin voi kohdistaa arvonkorotuksen tai -alennuksen, edellinen tosin vaikuttaa suomalaisissa tilinpäätösstandardeissa (myöhemmin FAS) ainoastaan taseeseen. (KPL; KPA; Kilan yleisohje suunnitelman mukaisista poistoista).

Yrityksen on esitettävä liitetiedoissa tilinpäätösraportoinnissa noudatetut arvostus- ja jaksotuseriaatteet (KPA 2:2). Tämä vaikeuttaa sijoittajien harhaanjohtamista, vaikka liitetiedot eivät muutakaan tuloslaskelman ja taseen lukuja.

Demerjian, Lewis-Western ja McVay (2016) tarkastelivat tuloksen tasoittamisen yhteyttä yrityksen suorituskykyyn ja johtajien pätevyyteen. He havaitsivat, että kaikkein kyvykkäimmät johtajat harjoittivat eniten tuloksenjärjestelyä tulosta tasoittamalla. Tutkimustulostensa pohjalta he päättelivät, että tällä tavoin toteutettu tuloksenjärjestely kasvattaa yrityksen suorituskykyä tulevaisuudessa ja on hyödyksi yrityksen omistajille — johtajat tarkoituksella tasoittavat tulosta ja alentavat tuloksen volatilitteettia tarkoituksenaan toimia omistajien parhaaksi. Beneish (2001) puolestaan toteaa, että mikäli johtajilla on halua järjestellä tulosta, he todennäköisesti toteuttavat aikeensa mahdollisimman hankalasti havaittavalla tavalla tarkoituksenaan alentaa tuloksenjärjestelyn paljastumisen riskiä.

Kepsu (2012: 70–72) esittelee *talousjohtajan takataskun* (englanniksi ”the CFO’s back pocket”) käsitteen. Tällä tarkoitetaan talousjohtajan pyrkimystä kartoittaa erilaisia vaihtoehtoja harkintavallan käyttämiseksi tuloksenjärjestelytarkoituksessa. Kepsun tutkimuksen mukaan talousjohtajan takatasku voi toimia kunnolla ja johtajien harkintavaltaa voidaan käyttää tehokkaasti ainoastaan silloin, kun kaikki yritykseen

tulokseen mahdollisesti vaikuttavat muokattavissa olevat erät tiedetään. Tämä saattaa olla suuri haaste, sillä taloushallinto ei välttämättä ole tietoinen kaikista tulokseen vaikuttavista eristä jokaisessa liiketoimintayksikössä ja tytäryhtiössä.

Kepsun (2012) tutkimuksessaan haastattelema talousjohtaja toteaa, että tuloksenjärjestelystä vastaa pääosin taloushallinto, mutta joistakin asioista täytyy keskustella myös toimitusjohtajan kanssa. Kepsun mukaan talousjohtajalla on kaikkein keskeisin asema tuloksenjärjestelyssä, kun taas hallituksen rooli jää mitättömäksi.

Kirjanpitotavan valinta vaikuttaa myös tuloksenjärjestelyyn. Kuten kuviosta 1 käy ilmi, kirjanpitotavat luokitellaan varovaiseen, neutraaliin ja aggressiiviseen. Kepsun (2012, 62–67) mukaan varovainen kirjanpitotapa luo puskurin epäsuotuisista liiketapahtumista johtuvia tappio- ja arvonalentumiskirjauksia vastaan sekä laajentaa talousjohtajan takataskua. Varovaisuus myös ehkäisee moraalikatoa rajoittamalla johdon opportunistista käyttäytymistä (Elo 2012, 23). Toisaalta varovainen kirjanpitotapa myös helpottaa tuloksenjärjestelyä luomalla edellä mainittuja puskureita (Jackson & Liu 2010). Aggressiivinen kirjanpitotapa puolestaan hyödyntää häikäilemättä kaikki tuloksenjärjestelymahdollisuudet, mutta on myös varovaisuutta riskialttiimpaa, mistä ääriesimerkkinä käy 2000-luvun alun Enron-skandaali.

Tässä kappaleessa on tuloksenjärjestelyn toteuttamistapojen käsittelyssä hyödynnetty havainnollistavia käytännön esimerkkejä, joista osa on mahdollista toteuttaa FAS-tilinpäätösstandardien mukaisessa tilinpäätösraportoinnissa. Mainittujen esimerkkien ainoana tarkoituksena on edistää tutkimuksen tavoitteiden saavuttamista eli lisätä tietoa ja ymmärrystä tuloksenjärjestelystä ilmiönä. Esimerkkien käyttö ei vaikuta luvussa 2 määritettyyn tutkimuksen aiheeseen ja sitä koskeviin rajauksiin. Ennen luvussa 4 tarkasteltavien IFRS-standardien tuloksenjärjestelyvaikutuksen tarkastelua on tärkeää muodostaa käsitys tuloksenjärjestelystä ilmiönä, jonka toteuttamiseen toki vaikuttaa kirjanpitovelvollisen noudattama tilinpäätösstandardisto, mutta joka ei ilmiönä ole riippuvainen mistään tietystä tilinpäätösstandardistosta. Koska jokainen tilinpäätös laaditaan jossakin oikeudellisessa toimintaympäristössä, on mahdotonta löytää käytännön esimerkkejä, jotka ovat täysin irrallisia kaikista tilinpäätösstandardistoista. Tämän tutkimuksen laajuus ei mahdollista esimerkkien mainitsemista kaikkien maailmassa noudatettavien tilinpäätösstandardistojen osalta. Tämän kappaleen tarkastelua ei ole rajattu tuloksenjärjestelyn toteuttamistapoihin IFRS-standardien puitteissa, vaan

tarkastelun piiriin kuuluvat tuloksenjärjestelyn toteuttamistavat ilman mihinkään yksittäiseen tilinpäätösstandardistoon liittyvää rajausta, joten FAS-standardien puitteissa toteutettavien esimerkkien mainitsemiselle ei ole estettä. Esimerkkien mainitseminen myös IFRS-standardien ulkopuolelta toteuttaa tutkimuksen tavoitetta lisätä ymmärrystä tuloksenjärjestelystä ilmiönä, mikä osaltaan myös edesauttaa tutkimuksen toisen tavoitteen toteutumista eli ymmärryksen lisäämistä IFRS-standardien IFRS 9 ja IFRS 13 vaikutuksista tuloksenjärjestelyyn.

3.4 Agentin ja päämiehen näkökulmat

Päämies–agentti-ongelma on keskeinen syy tuloksenjärjestelyn olemassaololle — jos päämiehen ja agentin intressit olisivat täysin yhtenevät, yrityksen johdolla ei olisi syytä ohjailta tulosta ainakaan omistajien takia. Intressien eriävyys aiheuttaa eturistiriidan: johtajilla on kiusaus tavoitella omaa etuaan (maksimaalisia ansioita, hyvää mainetta työmarkkinoilla) jopa muiden sidosryhmien ja yrityksen kokonaisedun kustannuksella. Tuloksenjärjestelyn voidaan katsoa olevan seurausta päämies–agentti-ongelmasta, joka puolestaan johtuu informaation epäsymmetriasta (Scott 2015). Tuloksenjärjestelyn tason ja informaation epäsymmetrian suuruusluokan välillä voidaan katsoa vallitsevan merkittävä yhteys (Richardson 2000). Toisaalta yritysjohto saattaa myös pyrkiä vähentämään informaation epäsymmetriaa tuloksenjärjestelyä hyödyntämällä (Beatty & Harris 1999). Tuloksenjärjestelyn toteuttaminen vaatii paljastusperiaatteen vastaisia olosuhteita ollakseen mielekäästä, sillä tuloksenjärjestelyä toteuttaessaan yritysjohto olettaa hyötyvänsä enemmän tuloksenjärjestelystä kuin kaiken taloudellisen informaation neutraalista julkistamisesta (Dye 1988).

Epäsymmetrisen informaation voidaan katsoa jakautuvan kahteen luokkaan: haitalliseen valikoitumiseen ja moraalikatoon. *Haitallista valikoitumista* tapahtuu, kun joillain henkilöillä, esimerkiksi yritysjohdolla ja muilla sisäpiiriin kuuluvilla, on sisäpiirin ulkopuolisia sijoittajia enemmän ja parempaa tietoa yrityksen vallitsevasta tilasta sekä tulevaisuudennäkymistä. Yrityksen sisäpiiri voi käyttää informaatioetuaan hyväkseen päämiehensä eli omistajien kustannuksella monin eri tavoin, kuten vaikuttamalla

sijoittajille annettavan tiedon sisältöön ja ajoitukseen. Tällainen toiminta on haitallista tavallisten sijoittajien ja koko markkinoiden toiminnan kannalta. Ulkoisen laskentatoimen ja tilinpäätösraportoinnin voidaan ajatella olevan keino kontrolloida haitallista valikoitumista muuntamalla sisäpiiritieto ajallaan ja uskottavasti yleiseksi tiedoksi. *Moraalikaladolla* puolestaan tarkoitetaan tilannetta, jossa sopimussuhteen yksi osapuoli tekee sopimukseen liittyviä toimenpiteitä, joita muut osapuolet eivät voi havaita. Yksittäisen yrityksen kontekstissa moraalikaladon on seurausta omistuksen ja johdon eriytymisestä. Koska omistajien on käytännössä mahdotonta tarkkailla välittömästi yritysjohdon työpanosta, johtajat saattavat kokea kiusausta vältellä vaivannäköä ja vääristellä raportoitua tulosta peitelläkseen todellisuutta. Tällaisella toiminnalla on ilmeisen vakavia seurauksia yrityksen omistajille sekä markkinoiden toimivuudelle. Laskentatoimen nettotulos voidaan nähdä yritysjohdon tuloksellisuuden mittarina, joka auttaa moraalikaladon kontrolloinnissa kahdella tapaa: johdon tulospalkkiojärjestelmissä ansioita määrittävänä tekijänä sekä liikkeenjohdon työmarkkinoille informaatiota tarjoavana ja siten yksittäisen johtajan markkina-arvoa määrittävänä lukuna. (Scott 2015, 22–23).

Gjesdal (1981) tarkasteli käsityksiä laskentatoimen tuotosten, kuten tilinpäätösraporttien, laatimisen tarkoituksista. Hänen mukaansa tilinpäätösraportoinnin tarkoituksesta vallitsee kaksi toisistaan selvästi poikkeavaa näkemystä: tilinpäätöksen voidaan yhtäältä katsoa olevan hyödyksi sijoittajille investointipäätösten tekemisessä ja toisaalta omistajille yrityksen asioita hoitamaan palkattujen johtajien toiminnan valvomisessa. Edellisen näkemyksen mukaan tilinpäätösinformaation ensisijainen tehtävä on hillitä haitallista valikoitumista, kun taas jälkimmäinen näkemys keskittyy moraalikaladon hillintään. Tämä näkemysten kahtiajako yhdessä sen kanssa, että yksiselitteistä todellista nettotulosta ei käytännössä ole olemassa, aiheuttaa haasteita, sillä yksi ja sama tapa määrittää nettotulos ei välttämättä ole optimaalinen molempien näkemysten mukaisiin tarkoituksiin vastaamiseksi. Scott (2015) kutsuu tätä laskentatoimen kahden roolin yhdistämisestä yhden nettotulosrivin tuottavassa tilinpäätösraportointiprosessissa aiheutuvaan dilemmaan perustavanlaatuisiksi ongelmaksi.

Sijoittajien päätöksenteon tarpeisiin vastaa parhaiten käypään arvoon perustuva kirjanpito, kunhan sen tuottama informaatio on luotettavaa. Tällainen kirjanpito saattaa soveltua hyvin myös yritysjohdon tuloksellisuuden arviointiin, mutta saattaa myös häiritä

sitä, sillä käypien arvojen vaihtelu lisää raportoidun tuloksen volatilitteettia. Mikäli tilinpäätöksessä raportoitaville erille ei ole helposti saatavilla yksiselitteisiä markkina-arvoja, käyvän arvon käyttäminen arvostusperusteena on alttiimpi johdon puolueellisuudelle ja manipuloinnille kuin hankintamenoon perustuva informaatio. Näin ollen konservatiivisempi ja vähemmän volatiili tilinpäätösraportointikäytäntö voi olla parempi yritysjohdon arvioinnin ja motivoinnin kannalta. (Scott 2015.)

Tuloksenjärjestelyn kontekstissa voidaan nähdä vallitsevan kaksi keskeistä päämies-agentti-suhdetta: yrityksen omistajien ja johdon välinen suhde sekä luotonantajien ja yrityksen välinen suhde (Richardson 2000). Molempia päämies-agentti-suhteita on tuloksenjärjestelyä käsittelevässä tutkimuksessa tarkasteltu melko paljon, edellistä jonkin verran enemmän kuin jälkimmäistä.

Scott (2015, 363-368) luettelee useita keinoja ongelman ratkaisemiseen: Hän tuo esille mahdollisuuden moraalikatoa hillitsevän sopimuksen tekemiseen. Oli sopimus millainen tahansa, suora tai epäsuora valvonta edistää omistajan etua. Informaation epäsymmetriaa ja siitä seuraavaa tuloksenjärjestelyä ei voida kuitenkaan täysin poistaa sopimusten avulla (Schipper 1989). On myös mahdollista vuokrata yritys johtajalle tai antaa hänelle osuus yrityksen tuloksesta. Näissä kaikissa ratkaisuissa on hyviä puolia, mutta myös puutteita. Scott katsoo nettotulokseen perustuvan palkitsemisen olevan käytännön liike-elämässä yleensä tehokkain ratkaisu päämies-agentti-ongelmaan. Holmström ja Milgrom (1991) puolestaan väittävät, että kannustimien luominen agenteille on huomattavasti mutkikkaampaa kuin mitä tyypillisesti esitetään päämies-agentti-ongelmaa käsiteltäessä, todeten: ”Palkkioiden perustana olevat tuloksellisuusmittarit saattavat yhdistellä hyvin erilaisia tuloksellisuuden osatekijöitä yksittäiseksi luvuksi sekä jättää vaille huomiota muita yrityksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta olennaisia osatekijöitä.”

On laajalle levinnyt uskomus, että tuloksenjärjestely on väistämätön ja tahaton seuraus kannustinpalkkiojärjestelmien käyttöönotosta. Mikäli uskomuksen oletetaan pitävän paikkansa, yritysjohtajien sopimukseen tulee luoda kannustimia, jotka motivoivat heitä välttämään tuloksen manipulointia. Hyvä sopimus siis sovittaa yhteen päämiehen ja agentin intressejä. (Scott 2015).

Kustannuksia, jotka syntyvät yrityksestä ohjata agentin käytöstä, kutsutaan agenttikustannuksiksi. Jensen ja Meckling (1976) määrittelevät agenttikustannukset

seuraavien kolmen erän summana: valvontakustannukset, sitomiskustannukset ja kärsitty vahinko. Sitomiskustannuksia aiheutuu päämiehen maksaessa agentille, jotta tämä pidättäytyy päämiehen kannalta haitallisista toimenpiteistä. Päämiehen on mahdotonta ilman ylimääräisiä kustannuksia varmistua, että agentti toteuttaa hänen kannaltaan optimaalisia päätöksiä. Tehokas yritys kykenee minimoimaan agenttikustannukset. (Bergfors & Janerholt 2008, 16–17).

Johdantokappaleessa mainitun paljastusperiaatteen vastaisesti johtajalla on puolellaan informaatioetu. Tämä etu voi konkretisoitua kolmessa tilanteessa: ennen sopimuksen allekirjoittamista, ennen päätöksentekoa (jostakin liiketoimesta) ja päätöksenteon jälkeen. Tästä tiedon epäsuhdasta huolimatta omistaja voi kuitenkin kontrolloida epäsuotuisaa tilannetta. Paljastusperiaate ei kuitenkaan ole ihmelääke, vaan se tarvitsee toimiakseen kolmen edellytyksen täyttymisen: omistajan tulee sitoutua olemaan käyttämättä totuutta johtajaa vastaan, sopimuksessa ei saa olla tulospalkkion määräytymistä rajoittavia ehtoja (kuten nettotulokseen suhteutettu minimi- tai maksimitaso) ja johtajan on kyettävä välittämään informaatiota rajoituksetta. On käytännössä epätodennäköistä, että tuloksenjärjestely voitaisiin lopettaa silkalla paljastusperiaatteen noudattamisella. (Scott 2015).

Fischerin ja Huddartin (2008) mukaan yksilöiden käyttäytymiseen vaikuttavat huomattavasti henkilökohtaiset ja sosiaaliset normit. Johtaja, jonka vertaisjoukko hyväksyy tuloksenjärjestelyn, harjoittaa sitä todennäköisesti itsekkin. Päätöksenteko ei siis tapahdu tyhjiössä, eivätkä kaikki taloudellisetkaan päätökset ole kylmän rationaalisia hyödyn maksimoinnin näkökulmasta. Vastaavasti tasainen tulovirta vetää sijoittajia puoleensa, vaikka tuloksen tasoittaminen tuloksenohjailukeinona on yleisesti tiedossa (Peterson, Schmardebeck & Wilks 2013).

Holmström (1979) tutki moraalikadon eliminointia eri kannustinjärjestelmissä. Hänen mukaansa optimaalinen tulospalkkiojärjestelmä ei perustu pelkästään yhteen muuttujaan, vaan useampaan, kuten nettotulokseen ja osakekurssiin yhdessä. Olipa tulospalkkion perusteena oleva muuttuja mikä tahansa, sen tulee olla mahdollisimman riippuvainen johtajan toimista. Datar, Kulp ja Lambert (2001) toteavat, että optimaalinen johdon palkitsemissopimus painottaa tuloksellisuuden mittareita siten, että agentin kokonaispalkkion ja yritykselle aiheutuvan lopputuloksen välillä vallitsee mahdollisimman suuri kongruenssi.

Holmströmin (1979) tutkimuksesta voidaan päätellä, että nettotulos kilpailee muun taloudellisen informaation kanssa tietolähteen asemasta sekä sijoittajien päätöksenteossa että yritysjohton tuloksellisuuden arvioinnissa. Voidaan siis kysyä, millaisia ominaisuuksia tuloksellisuuden mittarilla tulee olla. Scott (2015) nostaa esille kaksi ominaisuutta, herkkyyden ja tarkkuuden. Tuloksellisuuden mittari on sitä herkempi, mitä suuremmassa määrin sen odotusarvo muuttuu johtajan työpanoksen mukana. Herkkyydellä viitataan siis mittarin arvon muutoksen ja lopputuloksen — joka tuloksenjärjestelyä käsittelevän tutkimuksen kontekstissa on yrityksen tulos — muutoksen suhteeseen. Tarkan mittarin tuottama odotusarvo puolestaan poikkeaa mahdollisimman vähän lopputuloksesta. Tarkkuudella viitataan siis mittarin arvon ja lopputuloksen arvon suhteeseen. Koska puhdasta nettotulosta ei käytännössä ole olemassa, herkkyyden ja tarkkuuden välillä vallitsee tasapainottelu. Jommankumman ominaisuuden parantamiseen tähtäävä toimenpide saattaa heikentää toista ominaisuutta. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta mainittakoon käyvän arvon käyttäminen, sillä käypä arvo vaihtelee herkästi, mutta sitä on hankala arvioida tarkasti. Laskentatoimen ammattilaisten tehtävänä on tuottaa yritysjohton tuloksellisuuden mittaamista varten tilinpäätösraportointiprosessin avulla sellainen nettotuloksen arvo, jossa vallitsee paras mahdollinen tasapaino herkkyyden ja tarkkuuden välillä.

Warfield, Wild ja Wild (1995) väittävät, että johdon osakkeenomistajuus johtamassaan yrityksessä vähentää tuloksenjärjestelyä sekä parantaa raportoidun tuloksen laatua. On toki huomioitava, että mikäli johto myös omistaa osakkeita, se on samanaikaisesti sekä päämies että agentti. Tutkijoiden mukaan omistajuuden merkitys on sitä vähäisempi, mitä tarkemmin yritystä säännellään.

3.5 Tuloksenjärjestelyn potentiaali

Vaikka tuloksenjärjestelyä jo toteutetaankin laajalti, kaikkea potentiaalia ei ole vielä hyödynnetty. Tuloksenjärjestelyn potentiaali yritykselle on dynaamista eli jatkuvasti vaihtelevaa. Yrityksissä on samanaikaisesti useita mahdollisuuksia tuloksenjärjestelyn toteuttamiseen sekä monenlaista hyödyntämätöntä tuloksenjärjestelypotentiaalia. Yrityksen tuloksenjärjestelypotentiaali vaihtelee liiketoiminnassa tapahtuvien muutosten

sekä kirjanpitokäytäntöjen ja -standardien muutosten seurauksena ajan myötä, ja vanhojen tuloksenjärjestelymahdollisuuksien sulkeutuessa saattaa aueta uudenlaisia mahdollisuuksia. (Kepsu 2012.)

Giroux'n (2004) mukaan yrityksen johdolla on tapana omaksua kirjanpitoon tietty näkökulma, joka voi olla varovainen, neutraali, aggressiivinen tai vilpillinen, ja yrityksen harjoittama tuloksenjärjestely sisältää toimenpiteitä koko valitun näkökulman laajuudelta.

Dumas (2014) tutki innovatiivisten yritysten tuloksenjärjestelyä. Hän havaitsi, että innovoinnin ensimmäisessä vaiheessa yrityksen kaikkea epävirallista tiedonkulkua leimaa voimakkaasti epäsymmetrinen informaatio sisäpiirin ja ulkopuolisten välillä. Innovatiiviset yritykset myös käyttävät muita yrityksiä enemmän kehittämismenoja (lisäämistä, vähentämistä ja varsinkin aktivointia) tuloksenjärjestelyn välineinä. Dumas'n mukaan samaa keinoa voisivat hyödyntää kaikenlaiset yritykset. Muutokset kehittämismenoissa voivat myös olla keino viestiä sijoittajille, että yritys panostaa tulevaisuuteen.

Tuloksenjärjestelyn hyödyntämispotentiaaliin vaikuttaa se, kuinka vaikeaa tilinpäätösinformaation hyödyntäjien on havaita tuloksenjärjestelyn käyttö sekä mahdollisen havainnon jälkeen määrittää, kuinka paljon tulosta on järjestelty. Kepsun (2012) tutkimuksen mukaan ainoastaan äärimmäinen tuloksenjärjestely voidaan luotettavasti havainnoida ja mallintaa suoraan tilinpäätöksestä. Tämän johdosta tuloksenjärjestelyn suhteen vallitsee merkittävä harhaanjohtamisen ja vaillinaisten johtopäätösten riski, mikäli analyysi perustuu pelkästään julkisiin tilinpäätöksiin.

Vuoden 2016 alussa astui voimaan EU:n tilinpäätösdirektiiviin pohjautuva kirjanpitolain uudistus. Uudistuksen myötä kansallinen kirjanpitolainsäädäntömme lähestyy entistä enemmän IFRS-standardeja (International Financial Reporting Standards). Arvonmuutos kirjataan tuloksen kautta, mikä luo yrityksille tuloksenjärjestelypotentiaalia. Ball (2006) näkee IFRS-standardien mahdollistamassa käyvän arvon käytössä suurta potentiaalia tuloksenjärjestelylle ja siten myös riskejä tilinpäätösinformaation oikeellisuuden kannalta, minkä johdosta hän ei pidä käyvän arvon käytön yleistymistä yksinomaan myönteisenä asiana.

Tuloksenjärjestely on luonteeltaan globaali ilmiö, joten se ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn lakiin. Lainsäädäntö vain luo oikeudellisia puitteita, joiden rajoissa tuloksenjärjestelyä voidaan laillisesti harjoittaa. Muutokset yritysten oikeudellisessa toimintaympäristössä toki vaikuttavat myös tuloksenjärjestelyyn, joten sääntelyuudistukset muokkaavat jatkossakin tuloksenjärjestelyn potentiaalia.

Kepsu (2012) näkee IFRS-säädöksissä suuren tuloksenjärjestelypotentiaalin, sillä niissä on runsaasti tulkinnanvaraa eikä niiden käyttö ole vielä täysin vakiintunut. Hän näkee tarvetta ja potentiaalia tuloksenjärjestelylle myös yrityskauppatilanteissa, joissa johdon intressissä on minimoida taseeseen merkittävä ostetun yrityksen liikearvo, sillä yliarvioitu liikearvo saattaa johtaa alaskirjauksiin tulevaisuudessa. Liikearvo on kauppahinnan ja ostettavan yrityksen tasearvon välinen erotus. Mitä suurempi ostettavan yrityksen tasearvo on, sitä enemmän sillä oletettavasti on taseessaan varoja, joihin kohdistuu poistoja. Yrityskaupan kustannuksia allokoitaessa ostava yritys saattaa liikearvoa minimoidakseen pyrkiä tunnustamaan mahdollisimman paljon aineellisia ja aineettomia hyödykkeitä, mikä johtaa suurempiin poistoihin ja siten myös alentuneeseen tulokseen.

Varovaisen kirjanpidon menetelmillä saatetaan pystyä luomaan tuloksenjärjestelypotentiaalia. Kepsun (2012) case-tutkimuksessaan haastattelema talousjohtaja kertoo varovaisen kirjanpidon luovan eräänlaisen puskurin pahan päivän varalle. Kyseinen talousjohtaja myöntää käyttävänsä varovaisen kirjanpidon menetelmiä välttyäkseen ikäviltä yllätyksiltä — kyseessä on siis riskienhallintakeino. Tämän esimerkin havainnollistamien syiden takia varovaisen kirjanpidon on kritisoitu helpottavan tuloksenjärjestelyä (Kepsu 2012; FASB 1980; Penman & Zhang 2002), mutta tämän väitteen puolesta ja sitä vastaan on vain vähän näyttöä (Jackson & Liu 2010). Yhdysvaltain liittovaltion säätämän Sarbanes–Oxley-lain on havaittu lisänneen varovaista kirjanpitoa (Lobo & Zhou 2006), joten siltä osin lakimuutos lienee lisännyt tuloksenjärjestelypotentiaalia. Varovaisen kirjanpidon käyttöä tuloksenjärjestelytarkoituksessa saattaisi vähentää taseessa näkyvien varallisuuserien aliarvostusta koskevien rajojen tiukentaminen (Kepsu 2012; Jackson & Liu 2010). Kepsun (2012) mukaan tulevilla tutkimuksilla tulisi entistä kattavammin analysoida varovaisen kirjanpidon ja tuloksenjärjestelyn suhdetta.

3.6 Yhteenveto kirjallisuuskatsauksesta

Tuloksenjärjestely juontaa juurensa kahdesta läheisestä toisiinsa liittyvästä asiasta: informaation epäsymmetriasta ja päämies–agentti-ongelmasta (Kepsu 2012, 24). Scottin (2015) mukaan tuloksenjärjestely on pohjimmiltaan liikkeenjohdon tietoista epäsymmetrisen informaation hyödyntämistä.

Käsitteen tuloksenjärjestely määritelmästä ei vallitse täydellinen yksimielisyys. Jokseenkin kaikkiin määritelmiin kuuluu yritysjohdon tietoinen harkintavallan käyttäminen sekä hyötymistarkoitus. Kepsu (2012, 25) pitää käytetyimpänä määritelmänä Healy ja Wahlenin (1999, 368) muotoilua: ”Tuloksenjärjestelyä tapahtuu, kun johtajat tilinpäätösraportoinnissa käyttävät harkintaansa järjestäessään transaktioita muokatakseen tilinpäätöstä, joko johtaakseen harhaan joitakin sidosryhmiä yrityksen vallitsevan taloudellisen suorituskyvyn osalta tai vaikuttaakseen sopimuksen mukaisiin lopputulemiin, jotka ovat riippuvaisia raportoiduista laskentatoimen luvuista.” Beneishin (2001) mukaan käsitteen määritelmästä vallitsevan konsensuksen puute on merkki empiirisen aineiston erilaisista tulkintatavoista tuloksenjärjestelyä käsittelevissä tutkimuksissa.

Tuloksenjärjestelyä on vaikea havaita empiirisesti, ja järjestellyn sekä järjestelemättömän tuloksen välinen ero ei ole yksiselitteinen (Kepsu 2012, 11–14; Scott 2015). Tutkimusta ei helpota se laskentatoimessa tunnustettu tosiseikka, että reaali maailman olosuhteissa puhdasta nettotulosta ei ole olemassa yksiselitteisesti määriteltynä taloudellisena konstruktiona (Scott 2015, 58). Aiempi tuloksenjärjestelyn tutkimus on painottanut tilastollista analyysia ja muita kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Vaikka aiheeseen liittyvää tutkimusta on valtaisa määrä ja tuloksenjärjestelymalleja on lukuisia, vallitseva tietämys aiheesta on rajallista ja ristiriitaista (Kepsu 2012).

Tuloksenjärjestelyn vaikutuksia ei voida tuomita yksinomaan hyviksi tai huonoiksi, sillä ilmiöllä on sekä kielteisiä että myönteisiä vaikutuksia (Scott 2015, 458–464; Kepsu 2012, 29). Ronen ja Yaari (2008: 457–458) toteavat, että yrityksen arvoa maksimoiva tuloksenjärjestely on hyvästä, muu tuloksenjärjestely sen sijaan opportunistista.

Tuloksenjärjestelyn toteuttamismotiiveja voidaan eritellä monin tavoin. Gul, Leung ja Srinidhi (2003) jaottelevat motiivien tarkastelun kahteen näkökulmaan, opportunistiseen

ja informatiiviseen. Healy ja Wahlen (1999) puolestaan käyttävät seuraavaa kolmijakoa: pääomamarkkinoihin liittyvät motiivit, sopimukselliset motiivit ja sääntelyyn liittyvät motiivit.

Tuloksenjärjestelyn toteuttamiseen on olemassa lukuisia vaihtoehtoisia tapoja. Yleensä nämä toteuttamiskeinot jaetaan kahteen alaluokkaan: kirjanpitoa koskeviin valintoihin sekä reaalisiin toimenpiteisiin (Kepsu 2012; ks. myös Jorissen & Otley 2010 sekä Francis 2001). Kirjanpitoa koskevia valintoja on perinteisesti pidetty näistä kahdesta merkittävämpänä tuloksenjärjestelyn muotona, ja sitä on myös tutkittu enemmän kuin reaalisia toimenpiteitä, vaikka jälkimmäistä käsittelevä tutkimus onkin lisääntynyt vuosien saatossa (Scott 2015; Kepsu 2012; Jorissen & Otley 2010).

Tuloksenjärjestelyn voidaan katsoa olevan seurausta päämies–agentti-ongelmasta, joka puolestaan johtuu informaation epäsymmetriasta. Tuloksenjärjestelyn tason ja informaation epäsymmetrian suuruusluokan välillä voidaan katsoa vallitsevan merkittävä yhteys. (Richardson 2000.)

Vaikka tuloksenjärjestelyä on jo toteutettukin pitkän aikaa ja laajasti, kaikkea potentiaalia ei ole vielä hyödynnetty. Yrityksen tuloksenjärjestelypotentiaali vaihtelee liiketoiminnassa sekä kirjanpitokäytännöissä ja -standardeissa tapahtuvien muutosten seurauksena ajan mittaan, ja vanhojen tuloksenjärjestelymahdollisuuksien sulkeutuessa saattaa aueta uudenlaisia mahdollisuuksia (Kepsu 2012). Tuloksenjärjestelymahdollisuuksien lisääntymiseen saattavat myötävaikuttaa muun muassa IFRS-standardien käyttöönotto ja varovaisen kirjanpidon noudattaminen (Kepsu 2012; Ball 2006; FASB 1980; Penman & Zhang 2002.)

Taulukko 1: Koonti tuloksenjärjestelyn keinoista ja mahdollisuuksista.

Keino / mahdollisuus	Kategoria
Kylpeminen	Kirjanpidolliset valinnat, yläkategoria
Tuloksen minimointi	Kirjanpidolliset valinnat, yläkategoria
Tuloksen maksimointi	Kirjanpidolliset valinnat, yläkategoria
Tuloksen tasoittaminen	Kirjanpidolliset valinnat, yläkategoria
Kirjanpitotavan valinta	Kirjanpidolliset valinnat
Jaksotuksiin liittyvät valinnat	Kirjanpidolliset valinnat
Standardien käyttöönotto	Kirjanpidolliset valinnat

Tiedonantoon liittyvät valinnat	Kirjanpidolliset valinnat
Ulkoasuun liittyvät valinnat	Kirjanpidolliset valinnat
Yhdistelyyn liittyvät valinnat	Kirjanpidolliset valinnat
Luokitteluvallinnat	Kirjanpidolliset valinnat
Liiketapahtumien strukturointi	Reaaliset toimenpiteet
Tuotantopäätökset	Reaaliset toimenpiteet
Investointipäätökset	Reaaliset toimenpiteet
Varovainen kirjanpito	Kirjanpidon näkökulma
Neutraali kirjanpito	Kirjanpidon näkökulma
Aggressiivinen kirjanpito	Kirjanpidon näkökulma
Vilpillinen kirjanpito	Kirjanpidon näkökulma

4 IFRS-STANDARDIEN VAIKUTUS TULOKSENJÄRJESTELYYN

4.1 IFRS-standardistosta yleisesti

IFRS-standardeilla (International Financial Reporting Standards) tarkoitetaan IASB:n (International Accounting Standards Board) antamia kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja. Nämä standardit on otettu käyttöön Euroopan unionissa kaikkia pörssiyhtiöitä koskevan pakottavan sääntelyn (direktiivi 2013/34/EU; KPL 7 a luku) myötä vuoden 2015 alusta alkaen. Käyttöönotto ei rajoitu Eurooppaan, vaan ulottuu kaikille mantereille ja yli 140 valtioon, minkä johdosta IFRS-standardeista on tullut maailman eniten käytetty tilinpäätösstandardisto. Aivan kaikkialla IFRS-standardit eivät kuitenkaan ole käytössä, vaan muiden muassa Yhdysvalloissa, Kiinassa ja Intiassa käytetään muita standardistoja. (IFRS Foundation 2020: The use of IFRS Standards around the world.)

Kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja julkaisevan toimielimen IASB:n taustalla on voittoa tavoittelematon yksityisoikeudellinen yhteisö nimeltä IFRS Foundation (IFRS-säätiö), joka on rekisteröity Yhdysvaltain Delawaren osavaltiossa ja jolla on päätoimipaikka Lontoossa. IASB on päätöksenteossaan riippumaton asiantuntijoista koostuva toimielin, jonka vastuulla ja päätösvallassa on IFRS-standardien asettaminen. Toimielin perustettiin vuonna 1973, ja vuoteen 2001 asti se tunnettiin nimellä nimellä International Accounting Standards Committee. Ensimmäinen standardi julkaistiin vuonna 1975, ja tähän mennessä standardeja on julkaistu 58 kappaletta. (IFRS Foundation 2020: About us.)

IFRS-standardit muodostavat laajan kokonaisuuden, jota voidaan kuvailla monin tavoin ja lähestyä eri näkökulmista. Usein IFRS-standardiston luonnehditaan perustuvan abstrakteihin periaatteisiin eikä kankeisiin sääntöihin, minkä seurauksena standardistoa pidetään joustavana ja sen käytön katsotaan luovan mahdollisuuksia tuloksenjärjestelylle sekä muulle yritysjohtoon harkintavallan käytölle. Esimerkkinä joustavuudesta ja

harkinnanvaraisuudesta mainitaan usein käyvän arvon käyttö tase-erien arvostusperusteena. (Scott 2015, 556–558; Kepsu 2012, 114.)

IFRS-standardiston yhteydessä on julkaistu myös kaksi asiakirjaa, jotka käsittelevät yksittäisen standardin sijaan koko standardistoa yleisellä tasolla. Nämä asiakirjat ovat nimeltään *Preface to IFRS Standards* (”Alkusanat IFRS-standardeihin”) ja *Conceptual Framework for Financial Reporting* (”Taloudellisen raportoinnin käsitteellinen viitekehys”, jäljempänä lyhennetyssä muodossa ”käsitteellinen viitekehys”). Asiakirjoista ensin mainittu on melko lyhyt, ja siinä käsitellään lähinnä muodollisia seikkoja kuten IFRS-standardien soveltamisalaa, voimaanastumista ja standardit julkistavien säädösasiakirjojen muotoilua. Viimeksi mainittu asiakirja puolestaan on huomattavasti pidempi, ja siinä käsitellään tilinpäätösraportoinnin teoriaa sekä määritellään IFRS-standardiston kannalta keskeisiä käsitteitä. (International Accounting Standards Board 2018: *Preface to IFRS Standards*; id.: *Conceptual Framework for Financial Reporting*.)

Edellä mainittu tilinpäätösraportoinnin käsitteellistä viitekehystä käsittelevä asiakirja jakautuu kahdeksaan lukuun, joissa kussakin käsitellään lyhyesti standardiston teoreettisen pohjan kannalta tärkeitä teemoja. Lisäksi asiakirjan lopussa on liitteenä luettelo käsitteistä määritelmien. Asiakirjan alussa todetaan, että kyseessä ei ole standardi ja että mikään asiakirjassa ei kumoakaan standardia tai mihinkään standardiin sisältyvää säännöstä. Näin ollen voidaan todeta, että asiakirja ei ole hierarkkisesti standardien yläpuolella. Asiakirjan julki lausuttuna tavoitteena on olla avuksi standardien laatimisessa, joten suhteessa yksittäisiin standardeihin sen voitaneen katsoa olevan taustalla ja tukena. Mainitun tavoitteen käytännön toteutumisen, eli asiakirjassa ilmaistun käsitteellisen viitekehysten omaksumisen yksittäisten standardien sisältöön, arviointi vaatisi erillistä standardikohtaista tarkastelua, mutta käytännön toteutumisesta riippumatta lienee syytä huomioida asiakirjassa todettu tavoite tarkasteltaessa standardistoa yleisellä tasolla.

Käsitteellisessä viitekehyksessä sivulla A17 kohdassa 1.2 todetaan tilinpäätösraportoinnin tavoitteesta seuraavaa: ”Yleisen tilinpäätösraportoinnin tavoitteena on tarjota kirjanpitovelvollisesta taloudellista informaatiota, joka on hyödyksi nykyisille ja potentiaalisille sijoittajille, luotonantajille ja muille velkojille heidän tehdessään kirjanpitovelvollisen rahoittamiseen osallistumista koskevia päätöksiä.” Tämä

lainaus osoittaa, että käsitteellisessä viitekehyksessä tilinpäätösraportoinnin tavoitteeksi asetetaan rahoittajien informaatiotarpeisiin vastaaminen. Kohdassa 1.10 todetaan, että vaikka myös muut tahot kuin yrityksen rahoittajat, kuten sääntelyä harjoittavat viranomaistahot, voivat kokea hyötyvänsä tilinpäätösraportoinnin tuotoksista, tilinpäätösraportointia ei kuitenkaan ole ensisijaisesti tarkoitettu vastaamaan näiden tahojen tarpeisiin.

Asiakirjassa todetaan, että tilinpäätösraportointi perustuu suurelta osin arvioihin, harkintaan ja mallintamiseen tarkkojen kuvausten sijaan. Samassa yhteydessä esitetään asiakirjan tehtäväksi osoittaa ne käsitteet, joihin mainitut arviot, harkitut ratkaisut ja mallit perustuvat. Näiden käsitteiden toteuttaminen esitetään päämääränä, jota kohti yksittäisten standardien asettamisella pyritään, mutta jonka täysi saavuttaminen on epätodennäköistä ainakin lyhyellä aikavälillä. Tällainen toteamus viestii näkemystä IFRS-standardistosta dynaamisena normistona sekä pyrkimystä jatkuvaan kehitykseen.

Käsitteellisessä viitekehyksessä luokitellaan hyödyllisen taloudellisen informaation ominaispiirteet kahteen kategoriaan: perustavanlaatuisiin ja lisäarvoa tuottaviin. Perustavanlaatuisiksi ominaispiirteiksi määritetään olennaisuus ja luotettavuus. Nämä kaksi ominaispiirrettä määritetään välttämättömiksi ehdoiksi hyödyllisyydelle. Molempien kriteerien on toteuduttava samanaikaisesti, jotta informaatio olisi hyödyllistä. Yhden ominaispiirteen täydellisyyскään ei siis riitä korvaamaan toisen ominaispiirteen puuttumista. Kummaltakaan mainituista perustavanlaatuisista ominaispiirteistä ei kuitenkaan vaadita täydellisyyttä, vaan asiakirjassa nimenomaan todetaan, että olennaisuuden ja luotettavuuden välillä saatetaan joutua tekemään kompromisseja sopivan tasapainon löytämiseksi.

Olennaisuutta tarkastellaan käsitteellisessä viitekehyksessä kahdenlaisen informaatioarvon kautta. Ennustearvolla viitataan informaatioon, joka kohdistuu tulevaisuuteen eli joka on hyödyksi muodostettaessa perusteltuja ennusteita tulevaisuuden tapahtumista. Varmennearvo puolestaan suuntautuu menneisyyteen. Mainittuja informaatioarvon lajeja ei esitetä toisiaan poissulkevinä, vaan niiden välillä katsotaan pikemminkin vallitsevan positiivinen korrelaatio.

Käsitteellisessä viitekehyksessä olennaisuuden yhteydessä mainitaan osatekijänä materiaalisuus, jonka täyttymisen todetaan riippuvan kontekstista eli siitä, kuinka

merkittävässä roolissa informaatio on suhteessa yrityksen tilinpäätösraporttien kokonaisuuteen. Tämän johdosta asiakirjassa todetaan, että mitään yhtenäistä materiaalisuuden kynnyksarvoa ei voida määrittää, vaan materiaalisuuden raja on aina sidoksissa kirjanpitovelvolliseen. Materiaalisuuden arviointia tarkastellaan yrityksen rahoittajien näkökulmasta: ratkaisevaksi määritetään se, onko aiheellista olettaa kyseisen informaation olevan merkityksellistä yrityksen rahoittajien tehdessä yritystä ja sen rahoitusta koskevia päätöksiä. Omaksuttu tarkastelunäkökulma on siis jossakin määrin subjektiivinen.

Siinä missä käsitteellisessä viitekehyksessä määritelty olennaisuus koskee sitä taloudellista tosiseikkaa, jota tilinpäätösraportoinnin tuotoksilla pyritään esittämään, eli taloudellisen informaation substanssia, luotettavuus puolestaan liittyy tuota substanssia esittämään pyrkivien tuotosten, eli tilinpäätösraporttien ja niiden osaelementtien, laatuun. Asiakirjassa todetaan olennaisuuden liittyvän substanssiin ja luotettavuuden muotoon, jolloin olennaista on, että substanssi tulee muodossa esitetyksi luotettavalla tavalla. Luotettavuuden katsotaan koostuvan kolmesta osatekijästä: kaikenkattavuudesta, neutraaliudesta ja virheettömyydestä. Näiden kaikkien täydellistä saavuttamista ei edellytetä, mutta tavoitteena esitetään mainittujen osatekijöiden maksimointi mahdollisuuksien rajoissa.

Lisäarvoa tuottavia ominaispiirteitä on käsitteellisen viitekehysten mukaan neljä: vertailtavuus, todennettavuus, ajantasaisuus ja ymmärrettävyys. Nämä asemoidaan hierarkkisesti perustavanlaatuisen ominaispiirteiden alapuolelle. Mainittujen ominaispiirteiden todetaan lisäävän informaation hyödyllisyyttä, mutta ne eivät yksinään eivätkä yhdessä saa aikaan hyödyllisyyttä. Toisin kuin perustavanlaatuiset ominaispiirteet, ne eivät siis ole välttämättömiä. Asiakirjan mukaan lisäarvoa tuottavat ominaispiirteet saattavat auttaa valitsemaan kahden sellaisen vaihtoehdoisen taloudellisen informaation välillä, jotka ovat molemmat tasavertaisia sekä olennaisuuden että luotettavuuden suhteen.

Käsitteellisessä viitekehyksessä nostetaan esille tilinpäätösraportointiin liittyvä kustannusrajoite, jota koskevassa harkinnassa tulee asiakirjan mukaan punnita keskenään raportoidusta informaatiosta saatavia hyötyjä ja raportoinnin aiheuttamia kustannuksia. Tämä kustannus-hyöty-harkinta esitetään kriteerinä, jolla ratkaistaan kunkin kustannuksen ja kustannukseen liittyvän raportointituotoksen oikeutus. Tämän arvioinnin

yhteydessä kuullaan keskeisiä viiteryhmiä ja otetaan huomioon saatavilla oleva kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tieto.

Taseen kannalta olennainen omaisuuserän käsite ("asset") määritellään käsitteellisen viitekehyksen luvussa 4 seuraavasti: "Omaisuuserä on nykyinen taloudellinen resurssi, joka on kirjanpitovelvollisen hallinnassa menneiden tapahtumien seurauksena. - - Taloudellinen resurssi on oikeus, jolla on potentiaali tuottaa taloudellista hyötyä." Omaisuuden määritelmä sidotaan siis kolmeen näkökohtaan: oikeuteen, hallintaan ja taloudellisen hyödyn potentiaaliin. Samassa luvussa määritellään myös velan, oman pääoman, tulon ja menon käsitteet. Tulo määritellään varojen lisääntymiseksi tai velkojen vähentymiseksi, joka johtaa oman pääoman kasvamiseen (pois lukien oman pääoman ehtoisilta sijoittajilta vastaanotettu omaa pääomaa kasvattava sijoitus). Meno puolestaan määritellään päinvastaisesti eli varojen vähentymiseksi tai velkojen kasvamiseksi, joka johtaa oman pääoman vähenemiseen (pois lukien oman pääoman ehtoisille sijoittajille suoritettu osingonjako tai muu vastaava tapahtuma).

Käsitteellisessä viitekehyksessä (luku 6) käsitellään myös arvonmäärittystä. Asiakirjassa ei velvoiteta kirjanpitovelvollisia omaksumaan mitään tiettyä arvonmäärittäysperustetta, eikä siinä ilmaista yleisen tason preferenssiä arvonmäärittäysperusteiden suhteen, vaan päinvastoin tiedostetaan arvonmäärittäysperusteiden hyvät ja huonot puolet sekä erilaisten valintojen soveltuvuus erilaisissa tilanteissa. Käsitteellisessä viitekehyksessä sallitaan usean eri arvonmäärittäysperusteen käyttäminen samassa tilinpäätöksessä ja perusteen valinta sen mukaan, mikä parhaiten soveltuu kuhunkin omaisuuserään. Vaihtoehtoina arvonmäärittäysperusteeksi esitetään historiallinen kustannus ja nykyarvo; arvonmäärittäysperusteista jälkimmäinen muodostuu käyvästä arvosta, käyttöarvosta ja nykykustannuksesta.

Historiallinen kustannus perustuu hankintamenuon, josta tehdään ajan kuluessa poistoja sekä mahdollisesti myös muita kirjauksia, kuten arvonalentumisia. Tämän arvonmäärittäysperusteen vahvuutena on luotettavuus, sillä toteutuneen transaktion mukainen hankintamenu voidaan todeta yksiselitteisesti, ja poistot perustuvat kirjanpitovelvollisen noudattamiin tilinpäätösnormeihin. Heikkoutena sen sijaan saattaa olla olennaisuus, sillä omaisuuserien markkinahinnat saattavat ajan mittaan muuttua huomattavasti, jolloin hankintamenuon perustuva arvo ei välttämättä enää tarjoa olennaista informaatiota. Käsitteellisessä viitekehyksessä määritelty historiallinen

kustannus on siis periaatteena melko lähellä kirjanpitolain (1336/1997) 5 luvun sisältämiä arvostus- ja jaksotussäännöksiä.

Nykyarvo perustuu nimensä mukaisesti nykyhetkeen eli omaisuuserän arvoon tilinpäätöshetkellä. Toisin kuin historiallinen kustannus, nykyarvon käyttäminen mahdollistaa omaisuuserien todellisen arvonmuutoksen (eikä pelkän apriorisesti päätetyn kaavan mukaisten poistojen) raportoimisen tilinpäätöksessä. Tämän johdosta olennaisuutta voidaan pitää nykyarvon hyvänä puolena, mutta luotettavuuden toteuttaminen puolestaan saattaa olla haastavaa, sillä nykyarvon määrittäminen ilman toteutunutta transaktiota on spekulatiivista, joten raportoidun arvon realisoituminen hypoteettisessa myyntitilanteessa ei ole täysin varmaa.

Nykyarvon yläkäsitteeseen sisältyvät arvonmäärittäisperusteet eroavat toisistaan tarkastelussa käytettävän näkökulman osalta. Käypä arvo määritetään markkinoiden ja niillä tilinpäätöshetkellä hypoteettisesti kauppaa käyvien osapuolten näkökulmasta. Käyttöarvo puolestaan määritetään omaisuuserää käyttävän kirjanpitovelvollisen näkökulmasta, ja arvonmäärittäminen perustuu siihen taloudelliseen hyötyyn, jonka kirjanpitovelvollinen arvioi tulevaisuudessa saavansa omaisuuserän käytöstä ja luovutuksesta. Nykykustannus sen sijaan perustuu siihen, paljonko vastaavan hyödykkeen hankkiminen tilinpäätöshetkellä maksaisi.

Käsitteellisessä viitekehyksessä todetaan, että arvonmäärittäisperusteen valinta on punnintaa vaihtoehtojen hyvien ja huonojen puolien välillä ja että useimmissa tapauksissa mikään yksittäinen tekijä ei vielä ratkaise valintaa. Välttämättömänä edellytyksenä tilinpäätösinformaation hyödyllisyydelle ovat perustavanlaatuiset ominaispiirteet eli olennaisuus ja luotettavuus, joiden molempien on samanaikaisesti toteuduttava riittävässä määrin. Arvonmäärittäisperusteen valinta vaikuttaa keskeisesti näiden välillä tehtävään kompromissiin. Näiden lisäksi on pyrittävä edistämään lisäarvoa tuottavia ominaispiirteitä (vertailtavuus, todennettavuus, ajantasaisuus ja ymmärrettävyys) niin pitkälti kuin mahdollista. Ominaispiirteiden lisäksi arvonmäärittäisperusteen valinnassa huomioon otavana seikkana mainitaan myös kustannusrajoite. Samassa yhteydessä todetaan, että usein, mutta ei kuitenkaan aina, historiallinen kustannus on yksinkertaisin ja siten myös vähiten kustannuksia aiheuttava arvonmäärittäisperuste. Nykyarvon määrittämisestä aiheutuvat kustannukset riippuvat markkinoista: jos jotakin omaisuuserää vastaavia

tuotteita on laajasti myynnissä markkinoilla, ei nykyarvonkaan määrittäminen välttämättä aiheuta suuria kustannuksia.

Taulukko 2: Yhteenvedo omaisuuserien arvonmäärittämisperusteista (International Accounting Standards Board 2018: *Conceptual Framework for Financial Reporting*, sivulta A67 kohdan 6.42 tekstin jälkeen Table 6.1).

	Historiallinen kustannus	Käypä arvo (oletus markkinoimijoiden näkökulmasta)	Käyttöarvo (oletus arvosta kirjanpitovelvollisen näkökulmasta)	Nykykustannus
Kirjanpitoarvo	Hankintameno vähennettynä poistoilla sekä mahdollisilla muilla arvoa alentavilla kirjauksilla	Hinta, jolla omaisuuserä olisi mahdollista myydä markkinoilla	Omaisuuserän käytöstä tulevaisuudessa kertyvän kassavirran sekä käytön päätyttyä saatavan luovutushinnan nykyarvo	Vastaavan omaisuuserän hankinnasta vallitsevalla markkinahinnalla aiheutuva kustannus

Käsitteellisessä viitekehyksessä käsitellään raportoitavan taloudellisen informaation substanssin lisäksi myös esitystapaa. Luvussa 7 todetaan, että informaation tehokas viestintä tilinpäätösraporteissa edellyttää pikemminkin keskittymistä esitystavan ja tiedonannon päämääriin ja periaatteisiin kuin keskittymistä sääntöihin. Tämän eksplisiittisen toteamuksen voitaneen katsoa tukevan käsitystä IFRS-standardistosta joustavana ja abstrakteihin periaatteisiin pohjautuvana normistona.

Luvussa 8 käsitellään pääoman käsitettä, joka jakautuu kahteen vaihtoehtoiseen pääomakäsitteeseen: finanssipääoman ja aineellisen pääoman käsitteisiin. Edellisen

käsitteen mukaan pääoman nähdään muodostuvan rahasta, kuten yritykseen tehdyistä sijoituksista (esimerkkinä osakepääoma), joiden arvo määritetään joko nimellisarvon tai ostovoimakorjatun reaalisen arvon perusteella, ottaen huomioon kirjanpitovelvollisen tilikausien tulokset ja niiden aiheuttamat muutokset omaan pääomaan. Jälkimmäisen käsitteen mukaan pääomaksi katsotaan kirjanpitovelvollisen aineellinen omaisuus, joka muodostaa tuotantokapasiteetin. Aineellisen pääoman rahamääräinen arvo määritetään aineellisen pääoman aikaansaaman tuotantokapasiteetin arvon perusteella.

Valittava pääoman käsite vaikuttaa myös käsitykseen siitä, mikä on kirjanpitovelvolliselle voittoa tai tappiota. Finanssipääoman käsitteessä voittoa katsotaan syntyneen, jos (kirjanpitovelvollisen ja oman pääoman ehtoisten sijoittajien välisten pääomasiirtojen huomiotta jättämisen jälkeen) pääoman rahamääräinen arvo tilinpäätöshetkellä on suurempi kuin sen rahamääräinen arvo edellisellä tilinpäätöshetkellä. Aineellisen pääoman käsitteessä puolestaan voittoa katsotaan syntyneen, jos (kirjanpitovelvollisen ja oman pääoman ehtoisten sijoittajien välisten pääomasiirtojen huomiotta jättämisen jälkeen) kirjanpitovelvollisen tuotantokapasiteetti (tai kyseisen tuotantokapasiteetin saavuttamiseen tarvittava rahan tai muiden resurssien määrä) tilinpäätöshetkellä on suurempi kuin sen tuotantokapasiteetti edellisellä tilinpäätöshetkellä.

Käsitteellisessä viitekehyksessä todetaan, että aineellisen pääoman käsitteen omaksuminen edellyttää nykykustannuksen käyttämistä arvonmäärittämisperusteena. Finanssipääoman käsitteen omaksuminen sen sijaan ei vaadi minkään tietyn arvonmäärittämisperusteen käyttöä, joten kunkin kirjanpitovelvollisen on valittava tilanteeseensa parhaiten soveltuva arvonmäärittämisperuste.

Jos tilinpäätösraportoinnissaan finanssipääoman käsitteen omaksuneen kirjanpitovelvollisen pääoman arvonmäärittäminen perustuu nimellisarvoon, omaisuuserien suotuisia mutta realisoitumattomia arvonmuutoksia, kuten markkinahintojen muutoksia, tilikauden aikana ei voida tulouttaa, vaikka käsitteellisessä viitekehyksessä tunnustetaankin, että määritelmällisesti kyse olisi voitosta. Arvonmuutokset voidaan tulouttaa vasta sen tilikauden aikana, jolloin omaisuuserä luovutetaan. Jos kirjanpitovelvollisen pääoman arvonmäärittäminen perustuu ostovoimakorjattuun reaaliseen arvoon, voidaan tilinpäätöksessä tulouttaa realisoitumattomatkin arvonmuutokset siltä osin kuin ne ylittävät yleisen hintatason muutoksen (inflaation). Aineellisen pääoman

käsitteen omaksuneen kirjanpitovelvollisen pääoman eli tuotantokapasiteetin muodostavan omaisuuden, kuten koneiden ja laitteiden, rahamääräisen arvon (kuten laitteiden markkinahintojen) suotuisia mutta realisoitumattomia muutoksia tilikauden aikana ei myöskään voida tulouttaa, sillä mainitun käsitteen mukaan pääoma koostuu tuotantokapasiteetista, ei tuotantokapasiteetin markkinahintaa kuvaavista rahasummista.

4.2 Standardi IFRS 9 Rahoitusinstrumentit

Standardi IFRS 9 Rahoitusinstrumentit julkaistiin vuonna 2014, ja se astui voimaan vuoden 2018 alussa (International Accounting Standards Board 2009: *IFRS 9 Financial Instruments*; jäljempänä ”standardiasiakirja”). Standardin tarkoituksena on vahvistaa periaatteet rahoitusinstrumenttien raportoimiselle osana tilinpäätösraportointia. Tavoitteeksi asetetaan, että rahoitusinstrumenteista raportoitava informaatio on olennaista ja hyödyllistä tilinpäätösraporttien käyttäjille heidän muodostaessaan käsitystä kirjanpitovelvollisen tulevaisuuden rahavirtojen suuruudesta ja ajoituksesta sekä niihin liittyvästä epävarmuudesta.

Standardiasiakirjan toisessa luvussa säädetään standardin soveltamisalasta, joka määritetään toteamalla ensin pääsääntö, jonka mukaan kaikkien kirjanpitovelvollisten tulee soveltaa standardia kaikenlaisiin rahoitusinstrumentteihin. Käsitteellä *rahoitusinstrumentti* (suomen kielessä käytetään myös synonyymia rahoitusväline, englanniksi ”financial instrument”) tarkoitetaan sopimusta, jonka perusteella yhdelle sopimusosapuolelle syntyy saamisoikeus tai muu rahoitusomaisuudeksi luettava omaisuuserä ja toiselle sopimusosapuolelle mainittua saamisoikeutta vastaava taloudellinen velvoite (International Accounting Standards Board 2011: *IAS 32 Rahoitusinstrumentit: esittämistapa*, kohta 11). Tämän jälkeen luetellaan poikkeukset tähän pääsääntöön eli tilanteet, joissa rahoitusinstrumenttien raportoinnissa sovelletaan jotakin muuta standardia. Poikkeuksina mainitaan muun muassa joukko tilanteita, joissa rahoitusinstrumentti luo saatavia tai velvoitteita samaan konserniin kuuluvien kirjanpitovelvollisten välille, pääosa leasing-sopimuksista, henkilöstöedut sekä vakuutus sopimukset.

Standardiasiakirjan kolmannessa luvussa säädetään, että rahoitusinstrumentti on raportoitava kirjanpitovelvollisen taseessa siitä hetkestä alkaen, jolloin kirjanpitovelvollisesta tulee rahoitusinstrumenttiin perustuvien, oikeuksia tai velvoitteita luovien sopimusehtojen osapuoli. Rahoitusinstrumentti tulee taseeseen kirjaamisen yhteydessä luokitella ja sen arvo tulee määrittää standardissa säädetyllä tavalla. Kirjattaessa rahoitusinstrumenttia pois taseesta noudatetaan samaa sopimusperusteista periaatetta, jolloin edellytyksenä rahoitusinstrumentin poistamiselle taseesta on se, että kirjanpitovelvollisella ei enää ole rahoitusinstrumenttiin perustuvia oikeuksia tai velvoitteita eikä mahdollisuutta rahoitusinstrumenttiin kuuluvan tuoton tai riskin realisoitumiseen. Samassa yhteydessä todetaan, että rahoitusinstrumentti on katsottava luovutetuksi ja näin ollen kirjattava pois taseesta myös siinä tapauksessa, että rahoitusinstrumentin aiheuttama saamisoikeus säilyy kirjanpitovelvollisella, mutta kirjanpitovelvollinen sitoutuu sopimusehtoon, joka velvoittaa maksamaan sopimuskumppanille rahoitusinstrumentin aiheuttamia kassavirtoja vastaavan summan.

Luvussa 4 käsitellään rahoitusinstrumenttien luokittelua. Keskeisenä sisältönä on, että kirjanpitovelvollisen tulee taseeseen kirjaamisen yhteydessä luokitella rahoitusinstrumentti yhteen kolmesta vaihtoehtoisesta, arvonmäärittäysperustetta ja kirjanpito tapaa koskevasta kategoriasta: 1) hankintameno, joka kirjataan poistoilla kuluksi tuloslaskelmassa, 2) käypä arvo, jonka muutokset näkyvät laajan tuloslaskelman (ks. standardi IAS 1 Tilinpäätöksen esittäminen, jossa määritetään laajan tuloslaskelman kaava sekä laajan tuloslaskelman muihin tuloseriin sisällytettävät tapahtumat) muissa, tilikauden tulokseen sisällyttämättömissä tuloserissä; 3) käypä arvo, jonka muutokset sisältyvät tuloslaskelmaan. Luokitteluvalinnan tulee perustua kirjanpitovelvollisen rahoitusinstrumenttinsa hallinnoinnissa käyttämään liiketoimintamalliin sekä rahoitusinstrumentista syntyvän sopimuksenmukaisen kassavirran erityispiirteisiin.

Hankintamenon käyttämiselle arvonmäärittäysperusteena ja hankintamenon kirjaamiseksi kuluksi poistoilla asetetaan standardiasiakirjassa kaksi ehtoa, joiden on molempien täytyttävä samanaikaisesti: kirjanpitovelvollisen liiketoimintamalliin kuuluu rahoitusinstrumenttien omistaminen, jonka tarkoituksena on saada sopimuksenmukaista kassavirtaa, ja rahoitusinstrumentin sopimusehdoista syntyy kirjanpitovelvolliselle ennalta määrättyinä päivinä erääntyvä saamisoikeus, jonka mukaiset maksusuoritukset koostuvat ainoastaan pääoman palautuksista sekä pääomalle maksettavasta korosta.

Käyvän arvon käyttämiselle ja arvonmuutosten kirjaamiselle laajan tuloslaskelman muissa tuloserissä puolestaan asetetaan seuraavat kaksi ehtoa: kirjanpitovelvollisen liiketoimintamalliin kuuluu sekä rahoitusinstrumenteista aiheutuvan kassavirran hankkiminen että rahoitusinstrumenttien myyminen, ja rahoitusinstrumentin sopimusehdoista syntyy kirjanpitovelvolliselle ennalta määrättyinä päivinä erääntyvä saamisoikeus, jonka mukaiset maksusuoritukset koostuvat ainoastaan pääoman palautuksista sekä pääomalle maksettavasta korosta. Jos rahoitusinstrumenttia ei luokitella kumpaankaan mainituista kategorioista eli jos kummankaan ehdot eivät täyty, sen arvonmäärityksen on perustuttava käypään arvoon, jonka muutokset kirjataan tuloslaskelmassa. Luokitteluvalinta on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta peruuttamaton: vain rahoitusinstrumenttien hallinnointiin liittyvän liiketoimintamallin muutos mahdollistaa rahoitusinstrumenttien uudelleenluokittelun. Tällöinkin kyse on velvoitteesta (englanninkielisessä standarditekstissä käytetään ilmausta ”shall reclassify”, joka ilmaisee pakkoa) uudelleenluokitella kaikki rahoitusvarat, joita liiketoimintamallin muutos koskee, joten kyse ei ole valinnasta muutoin kuin siltä osin, päättääkö kirjanpitovelvollinen ylipäätään tehdä rahoitusvarojen hallinnointia koskevan liiketoimintamallin muutoksen.

Edellä mainitusta pääsäännöstä annetaan standardiasiakirjassa kaksi mahdollisuutta poiketa. Näitä mahdollisuuksia voi käyttää vain kirjattaessa rahoitusinstrumenttia taseeseen ensimmäistä kertaa, ja käyttämisestä koskeva valinta on peruuttamaton. Poikkeuksista ensimmäinen koskee käypään arvoon arvostettavia oman pääoman ehtoisia rahoitusinstrumentteja, joiden muutokset ilman poikkeuksen suoman mahdollisuuden käyttämisestä kirjattaisiin tuloslaskelmassa, jolloin ne myös vaikuttaisivat tilikauden tulokseen. Mainittujen omaisuuserien osalta kirjanpitovelvollisella on oikeus valita, että muutokset kirjataan osana laajan tuloslaskelman muita tuloseriä, jolloin ne eivät vaikuta tilikauden tulokseen. Toinen poikkeus puolestaan mahdollistaa rahoitusinstrumentin arvonmäärityksperusteeksi käyvän arvon ja arvonmuutoksen kirjaamisen tuloslaskelmassa, mikäli tällainen ratkaisu poistaisi tai olennaisesti vähentäisi rahoitusinstrumentin arvonmääritykseen ja arvonmuutosten kirjaamiseen liittyvää epä johdonmukaisuutta.

4.3 Standardi IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen

Standardi IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen julkaistiin vuonna 2011, ja se astui voimaan vuoden 2013 alussa (International Accounting Standards Board 2011: *IFRS 13 Fair Value Measurement*; jäljempänä ”standardiasiakirja”). Standardiasiakirjan mukaan standardin tavoitteena on: 1) määrittellä käyvän arvon käsite; 2) esittää yhden IFRS-standardin puitteissa käyvän arvon määrittämisen viitekehys; 3) edellyttää käyvän arvon määrittämistä koskevia tiedonantoja. Määritelmän suhteen korostetaan markkinoiden näkökulmaa ja käyvän arvon perustumista markkinahintaan eli hintaan, joka hyödykkeestä maksettaisiin tavanomaisin ehdoin tehtävässä vapaassa vaihdannassa markkinoilla vallitsevissa olosuhteissa. Jos arvonmäärityksen kohteena olevaa omaisuuserää vastaavien hyödykkeiden markkinoilta on saatavilla luotettavaa hintatietoa, käyvän arvon määrittäminen on melko yksinkertaista. Tietoa ei kuitenkaan aina ole saatavilla riittävästi, ja tällöin joudutaan tyytymään arvioon, jota koostaessa on käytettävä mahdollisimman paljon sellaisia osatekijöitä, jotka ovat objektiivisesti havaittavissa.

Standardin soveltamisalaksi määritetään sellaiset tilanteet, joissa jokin muu IFRS-standardi edellyttää tai sallii käyvän arvon (tai käypään arvoon perustuvan arvon) käyttämisen arvonmäärityksperusteena. Soveltamisalan suhteen on muutamia poikkeuksia, kuten leasing-sopimukset ja henkilöstöedut. Soveltamisalan määrittelystä johtuen standardi ei tule sovellettavaksi yksinään, vaan yhdessä jonkin muun standardin kanssa ja muussa standardissa säädetyn käyvän arvon käyttöä koskevan velvoitteen tai mahdollisuuden nojalla. Myös rahoitusinstrumentit, joita käsittelevää IFRS-standardia 9 esitellään kappaleessa 4.2, kuuluvat standardin soveltamisalan piiriin.

Standardiasiakirjan kohdassa 11 tarkennetaan käyvän arvon markkinaperusteisuutta toteamalla, että käyvän arvon määrittämisessä on otettava huomioon hyödykkeen sekä vastaavien hyödykkeiden yleisen markkinahintatason lisäksi myös arvonmäärityksen kohteena olevan nimenomaisen hyödykkeen erityispiirteet, mikäli hypoteettisen vaihdannan osapuolet markkinoilla ottaisivat ne huomioon arvioidessaan hyödykkeen hintaa ja tehdessään arvionsa pohjalta osto- tai myyntipäätöksiä. Esimerkkeinä tällaisista erityispiirteistä mainitaan hyödykkeen kunto ja sijainti sekä mahdolliset hyödykkeen luovutusta tai käyttöä koskevat rajoitukset.

Koska käyvän arvon määrittäminen on markkinalähtöistä, kirjanpitovelvollisen subjektiivinen näkökulma ei vaikuta arvonmääritykseen. Vaikka kirjanpitovelvollisella ei olisi aikomustakaan koskaan myydä omaisuuserää, on arvo kuitenkin määritettävä markkinahinnan perusteella. Mikäli samaa omaisuuserää voidaan käyttää useaan käyttötarkoitukseen ja näille käyttötarkoituksille on syntynyt erilliset markkinat, on arvonmääritys tehtävä kirjanpitovelvollisen kannalta suotuisimmilla markkinoilla vallitsevan hinnan perusteella.

Kirjattaessa markkinaehtoisen vaihdannan seurauksena hankittu omaisuuserä ensimmäistä kertaa taseeseen on käytettävä kauppahintaa (entry price) arvona. Määritettäessä omaisuuserän arvoa tämän ensimmäisen kirjauksen jälkeen on käytettävä hintaa, joka arvonmäärityshetkellä saataisiin myymällä omaisuuserä markkinoilla (exit price). Silloin, kun omaisuuserän markkinahinnasta ei ole saatavilla luotettavaa tietoa, on markkinahinta arvioitava. Tähän tarkoitukseen standardiasiakirjassa annetaan kolme lähestymistapaa määräten samalla, että kirjanpitovelvollisen tulee valita arviointimenetelmä, joka on sovitettavissa lähestymistapojen määrittämiin puitteisiin.

Markkinalähestymistapa perustuu nimensä mukaisesti markkinahinnan tavoitteluun, jota pyritään toteuttamaan markkinahinnan osatekijöiden määrittämisen, vastaavien hyödykkeiden markkinahintojen havainnoinnin sekä markkinahinnan matemaattisen mallinnuksen avulla. Kustannuslähestymistapa puolestaan perustuu siihen, kuinka paljon kustannuksia aiheutuisi omaisuuserän tuottaman hyödyn (kuten laitteen tuotantokapasiteetin) korvaamisesta eli vastaavan hyödyn tuottamisesta muulla tavalla. Tulolähestymistavassa muunnetaan tulevaisuudessa aiheutuvat, tai pikemminkin aiheutuviksi oletetut, rahasummat eli esimerkiksi kassavirran tai tulot ja menot yhdeksi nykyarvoon diskontatuksi summaksi.

Standardiasiakirjassa luokitellaan käypään arvoon perustuvat arvonmääritykset kolmeen hierarkkiseen luokkaan. Ylimpänä hierarkiassa on käypä arvo, joka perustuu objektiiviseen havaintoon markkinoilta, ilman tarvetta arvioille. Keskimmäisenä on arvio, jonka osatekijät ovat havainnoitavissa, ja vain näiden osatekijöiden pohjalta tehtävä arvio markkinahinnasta edellyttää tulkintaa. Alimpana on arvio, joka ei koostu havainnoitavista osatekijöistä. Kirjanpitovelvollisen tulee tilinpäätöksessä raportoida käypään arvoon perustuvan arvonmäärityksen kohteena olevien omaisuuserien arvonmäärityksen sijoittuminen mainitulla hierarkiatasolla.

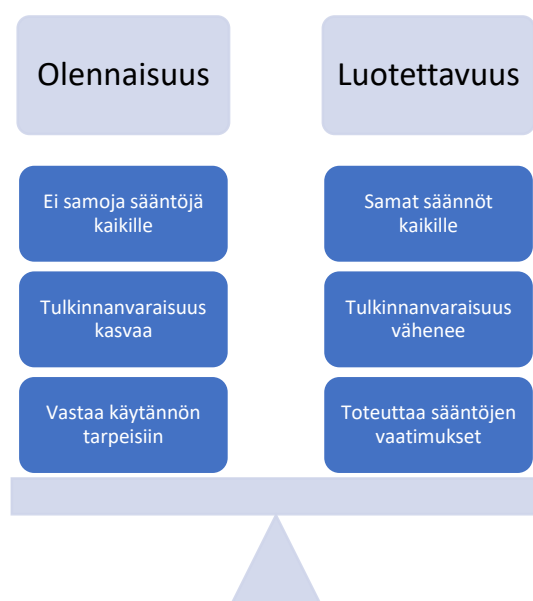
4.4 Analyysin tulokset

Tässä kappaleessa esitellään tulokset, joihin on päädytty analysoimalla tämän luvun aiemmissa kappaleissa esiteltyjä IFRS-standardeja IFRS 9 Rahoitusinstrumentit ja IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen sekä IFRS-standardien yhteistä käsitteellistä viitekehystä. Analyysissa on käytetty teoreettisena viitekehysenä luvussa 3 esitettyä kirjallisuuskatsausta. Kappaleen 3.6 lopussa esitetyssä kuviossa 3 (Koonti tuloksenjärjestelyn keinoista ja mahdollisuuksista) luetellaan käsitteelliset kategoriat, joita on hyödynnetty myös analyysissa.

Koko standardiston osalta voidaan yllä mainitun aineiston analyysin todeta tukevan käsitystä IFRS-standardien perustumisesta joustaviin periaatteisiin kankeiden sääntöjen sijaan. Tämä todetaan lähdeaineistossakin eksplisiittisesti. Tämä joustavuus luo standardia noudattavalle kirjanpitovelvolliselle liikkumavaraa, jonka puitteissa on mahdollista tehdä kirjanpidollisia ratkaisuja tuloksenjärjestelytarkoituksessa. Tästä syystä koko standardiston voidaan mainitun ominaispiirteensä myötä katsoa luovan tuloksenjärjestelyn mahdollisuuksia. Tässä yhteydessä on syytä huomioida, että joustavuudesta saataviin hyötyihin saattaa vaikuttaa standardiasiakirjojen sisältämän tekstin lisäksi myös standardien soveltamiskäytäntö, jota ei tarkastella tässä tutkimuksessa. Tämän vuoksi tutkimuksessa ei pyritä selvittämään, missä tarkalleen kulkee hyväksyttävän ja epäsovivan standardin soveltamisen raja.

IFRS-standardien kantavana teemana on julki lausuttu pyrkimys olennaisuuteen. Tähän pyrkimykseen liittyy myös sisältöpainotteisuus eli keskittyminen kirjattavien tapahtumien tosiasialliseen sisältöön eikä pelkästään niiden oikeudelliseen muotoon. Olennaisuus määrittyy tässä kohtaa subjektiivisesti, tilinpäätösraportin käyttäjistä käsin. Standardit siis pyrkivät vastaamaan ensisijaisten käyttäjiensä tarpeisiin ja tätä pyrkimystä toteuttaessaan luovat samalla tilinpäätösraporttien laatijoille mahdollisuuksia tuloksenjärjestelyyn. Asiaa voidaan kuvion 5 avulla havainnollistaa tasapainotteluna kahden tekijän, olennaisuuden ja luotettavuuden, välillä. Vaihtoehdot muodostuvat molemmista ääripäistä sekä joukosta kompromisseja ääripäiden välillä. Kasvatettaessa yhden tekijän painoarvoa vähennetään samalla toisen tekijän painoarvoa.

Tilinpäätösraportoinnissa IFRS-standardien mukaan on siis kyse tasapainon saavuttamisesta, joka edellyttää tavoitteen eli optimaalisen tasapainotilan identifiointia IFRS-standardien määrittämien puitteiden sisällä.

Kuvio 3: Kompromissin tekeminen tilinpäätösraportoinnissa olennaisuuden ja luotettavuuden välillä.

Rahoitusinstrumentteja käsittelevä standardi IFRS 9 mahdollistaa käyvän arvon käyttämisen rahoitusinstrumenttien arvonmäärityspäätteenä ja arvonmuutosten kirjaamisen tuloslaskelmaan. Tämän mahdollisuuden käyttämiselle asetetaan kuitenkin ehtoja, ja kerran valitun arvonmäärityspäätteen vaihtaminen sallitaan vain liiketoimintamallin muuttuessa. Kirjanpitovelvollinen voi kirjanpidollisin tai reaalisin toimenpitein pyrkiä täyttämään ehtoja, jotka ovat edellytyksenä mainitun mahdollisuuden käyttämiselle, ja toteuttaa rahoitusinstrumentin hankinnan ehtojen täytyessä.

Rahoitusinstrumenttien arvonmuutosten tulosvaikutus luo mahdollisuuden tuloksenjärjestelyyn. Tavoitellun tulosvaikutuksen saavuttaminen edellyttää tietysti myös operatiivista toimenpidettä eli rahoitusinstrumenttien hankkimista. Näiden toimenpiteiden yhdistelmä voisi toimia keinona tuloksen tasoittamiseen. Asiaan vaikuttaa tietysti rahoitusinstrumentin laatu, varsinkin instrumentin arvoon liittyvä volatiliteetti. Alhaisen volatiliteetin rahoitusinstrumentti on hyödynnettävissä tuloksen tasoittamiseen, ja tuloksen minimointiin sekä maksimointiin puolestaan voisi soveltua korkean volatiliteetin rahoitusinstrumentti. Jälkimmäisessä tapauksessa rahoitusinstrumentin hyödyllisyyttä tuloksenjärjestelyn näkökulmasta rajoittaa kuitenkin korkeaan volatiliteettiin liittyvä riski ja vaikea ennustettavuus. Hankkimalla rahoitusinstrumentin ja päättämällä kirjata instrumentin arvonmuutokset tuloslaskelmaan kirjanpitovelvollinen ottaa riskin, josta voi päästä eroon ainoastaan muuttamalla liiketoimintamallia ja siinä yhteydessä uudelleenluokittelemalla instrumentin toiseen arvonmäärittämissä kategoriaan tai luopumalla rahoitusinstrumentista.

IFRS-standardiston mukaiseen tilinpäätökseen sisältyy kaksi tuloskäsitettä: tilikauden tulos ja tilikauden laaja tulos. Näiden esittämistä ja sisältöä säännellään standardissa IAS 1. Kirjanpitovelvollisen täytyy esittää molempien käsitteiden mukaiset tulosluvut, mutta kirjanpitovelvollinen saa itse valita, esitetäänkö ne samalla vai kahdella erillisellä tilinpäätösasiakirjalla. Standardi IAS 1 sallii siis seuraavat kaksi vaihtoehtoa: 1) molempien tuloslukujen esittäminen laajassa tuloslaskelmassa ja tuloslukujen sekä niiden sisältämien erien erittely laajan tuloslaskelman sisällä; 2) tilikauden tuloksen esittäminen tuloslaskelmassa IFRS-standardiston mukaisen tuloslaskelmakaavan lopputuloksena ja tilikauden laajan tuloksen esittäminen erillisessä laajassa tuloslaskelmassa, joka sisältää vain laajan tuloksen laskennassa lähtöarvona tarvittavan tilikauden tuloksen ja pelkästään laajaan tulokseen sisältyvät erät sekä lähtöarvon ja mainittujen muiden tuloserien perusteella laskettavan laajan tuloksen, mutta ei laskelmia tai erittelyitä tilikauden tuloksen muodostumisesta. Koska tilikauden tulos on välttämätön lähtöarvo laskettaessa tilikauden laajaa tulosta, jokainen tilikauden tulokseen sisältyvä erä vaikuttaa kirjanpitovelvollisen valitsemasta esittämistavasta huolimatta myös tilikauden laajaan tulokseen. Ne erät, jotka sisältyvät tilikauden laajan tuloslaskelman muihin tuloseriin, puolestaan eivät vaikuta millään tavalla tilikauden tulokseen.

Rahoitusinstrumentin arvonmuutosten kirjaaminen laajan tuloslaskelman muissa tuloserissä ei vaikuta tilikauden tulokseen (IAS 1, kohta 7), joten suppeasti tulkiten kyseessä ei ole tuloksenjärjestelykeino. Mainitulla kirjaamistavalla on kuitenkin epäsuora vaikutus myös tulokseen ja siten yhteys tuloksenjärjestelyyn. Arvonmuutosten kirjaaminen laajan tuloslaskelman muissa tuloserissä mahdollistaa kirjanpitovelvolliselle rahoitusinstrumentteihin sijoittamisen ilman negatiivisten tulosvaikutusten riskiä ja samalla ilman positiivisten tulosvaikutusten mahdollisuutta. Riskejä kaihtavalle ja tuloksen tasoittamiseen pyrkivälle kirjanpitovelvolliselle tämä muodostaa mahdollisuuden, jota voitaneen pitää epäsuorana tuloksenjärjestelykeinona.

Standardi IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen liittyy olennaisella tavalla standardiin IFRS 9 Rahoitusinstrumentit, sillä standardissa 13 säädellään, millä tavalla standardissa 9 annettu mahdollisuus käyvän arvon käyttämisestä arvonmäärityspäätöstenä voidaan toteuttaa. Standardi 13 tulee siis aina sovellettavaksi yhdessä jonkin muun standardin kanssa ja muun standardin sisältämän säännöksen nojalla. Kirjanpitovelvollisen näkökulmasta kyseessä on tosiasiallisesti yksi normikokonaisuus, joka esitetään kahdessa standardiasiakirjassa.

Käyvän arvon käyttämisen ja määrittämisen osalta standardin 13 vaikutukset ovat samansuuntaisia kuin standardin 9 vaikutukset. Standardin 13 soveltamisala ulottuu rahoitusinstrumenttien lisäksi myös muihin muihin, mutta ei kuitenkaan aivan kaikkiin omaisuuseriin. Esimerkkeinä soveltamisalan piiriin kuuluvasta omaisuudesta voidaan mainita kirjanpitovelvollisen tuotantokalusto sekä sijoituskiinteistöt. Yllä mainittu standardin soveltamiseen liittyvä toteamus on kuitenkin olennaista huomioida analysoitaessa standardin vaikutuksia. Koska standardia ei sovelleta yksinään, vaan yhdessä jonkin muun standardin kanssa ja nojalla, standardilla ei myöskään ole yksinään minkäänlaista vaikutusta tuloksenjärjestelyyn tai mihinkään muuhunkaan tilinpäätösraportointiin, sillä vaikutuksia ei synny ilman soveltamista käytäntöön. Tämän tutkimuksen aiheena on nimenomaan standardien 9 ja 13 vaikutus tuloksenjärjestelyyn, joten muiden standardien tuloksenjärjestelyvaikutusten tarkastelu asetuu tutkimusaiheen ulkopuolelle. Koska standardilla 13 ei ole mitään tuloksenjärjestelyvaikutusta yksinään, on standardia 13 koskeva analyysi tutkimusaiheen rajauksen nojalla rajattava koskemaan standardin 13 vaikutusta yhdessä standardin 9 kanssa. Lisätietoa standardin 13 vaikutuksista tuloksenjärjestelyyn muiden kuin

rahoitusinstrumenttien osalta voidaan saada tutkimalla kutakin omaisuuslajeja koskevaa standardia yhdessä standardin 13 kanssa. Esimerkkeinä käytettäköön yllä mainittuja omaisuuslajeja: tuotantokalustoa käsitellään standardissa IAS 16 ja sijoituskiinteistöjä standardissa IAS 40.

Rahoitusinstrumentteja koskeva standardi IFRS 9 sisältää melko paljon arvonmäärittystä koskevia säännöksiä, jotka eivät kuitenkaan ole päällekkäisiä standardin IFRS 13 sisältämien käyvän arvon määrittämistä koskevien säännösten kanssa. Erona standardien sisällössä on se, että IFRS 13 määrittää luonteeltaan teknisiä ohjeita, joita on noudatettava suoritettaessa muun standardin mahdollistama tai määräämä käypään arvoon perustuva arvonmäärittäminen. Standardi 9 puolestaan sisältää arvonmäärittämisperustaa koskevia ehtoja, joiden perusteella ratkaistaan, missä tilanteessa standardi 13 tulee sovellettavaksi. Tämän johdosta standardi IFRS 9 voidaan nähdä toimeksiantajana ja standardi IFRS 13 toimeksiannon toteuttajana. Vaikka IFRS-standardiston sisällä ei ole perustetta asettaa standardeja normihierarkkiseen järjestykseen, tällaisen suhteen voidaan jossain määrin katsoa vallitsevan standardien 9 ja 13 välillä, sillä standardi 13 on riippuvainen standardista 9. Tämän riippuvaisuusominaisuuden johdosta lienee tutkimuksen näkökulmasta perusteltua tarkastella standardia 13 yhdessä jotakin arvonmäärittämisjärjestelmän kohteena olevaa omaisuuslajeja koskevan standardin kanssa, ja näin on tässä tutkimuksessa toimittukin.

Rahoitusinstrumenteilla käytävästä kaupankäynnistä aiheutuvat luovutusvoitot ja luovutustappiot kirjataan pääsääntöisesti tuloslaskelman kautta. Tämä luo mahdollisuuden tuloksenjärjestelylle, joskin mahdollisuus on kertaluontoinen, koska se voidaan käyttää vain luovutettaessa rahoitusinstrumentti, minkä jälkeen uutta mahdollisuutta ei enää tule. Mikäli kirjanpitovelvollisella on taseessaan liiketoimintansa suuruusluokan kannalta olennainen määrä realisoitumattomia luovutusvoittoja tai tappioita (eli rahoitusinstrumentteja, joiden kirjanpitoarvo ja todennäköinen luovutushinta eroavat toisistaan olennaisesti), taseessa voidaan katsoa olevan reservi, jota on mahdollista hyödyntää tuloksenjärjestelytarkoitukseen. Tämä reservi kuitenkin muuttuu rahoitusinstrumenttien markkinahinnan eli todennäköisen luovutushinnan kehityksen mukana, joten olisi riskialtista laskea tuloksenjärjestelymahdollisuudet korkean volatiliteetin rahoitusinstrumentin hintakehityksen varaan. Silloin kun tällaista reserviä sattuu olemaan olennainen määrä hetkenä, jolloin reservin käyttämisestä eli

rahoitusinstrumentin luovutuksesta aiheutuva hyöty on kirjanpitovelvollisen näkökulmasta suurempi kuin mahdollinen luovutuksesta aiheutuva haitta, kirjanpitovelvollisen on edullista luovuttaa rahoitusinstrumentti tuloksenjärjestelytarkoituksessa.

Yhteenvedona tarkastelun kohteena olevien IFRS-standardien vaikutuksesta tuloksenjärjestelyyn todettakoon, että analyysin perusteella kaksi olennaisinta vaikutusta ovat IFRS-standardien joustavuus ja siitä seuraava kirjanpitovelvollisen harkintavalta (standardisto yleisellä tasolla) sekä käyvän arvon käyttäminen arvonmäärityspusteena (standardit IFRS 9 ja IFRS 13). Vaikutuksista jälkimmäistä voidaan perustellusti pitää ensin mainitun vaikutuksen luontaisena seurauksena, sillä käyvän arvon käyttäminen perustuu olennaisuuden tavoitteluun; jos tavoitteena olisi pelkästään luotettavuuden maksimointi, olisi perusteltua käyttää pelkästään jaksotettua hankintamenoa arvonmäärityspusteena. Nämä mainitut kaksi tuloksenjärjestelyvaikutusta pääosin luovat tuloksenjärjestelymahdollisuuksia. Poikkeuksena äsken mainittuun todettakoon, että liiketapahtumien sisällön ja periaatteiden korostaminen liiketapahtumien muodon ja sääntösidonnaisuuden sijasta saattaa vaikeuttaa varovaisen kirjanpidon harjoittamista, joten IFRS-standardien vaikutus tuloksenjärjestelyyn ei joustavuudesta huolimatta ole yksinomaan mahdollistava, vaan tältä osin myös rajoittava. Lopuksi lisättäköön, että monet IFRS-standardien vaikutukset tuloksenjärjestelyyn toteutuvat parhaiten tilanteissa, joissa kirjanpitovelvollinen hyödyntää samanaikaisesti sekä kirjanpidollisia valintoja (IFRS-standardien mahdollistamia kirjanpidollisia toimia) että reaalaisia toimenpiteitä. Nämä kaksi yhdessä aikaansaavat suurimman tuloksenjärjestelyvaikutuksen, mikä puoltaa tuloksenjärjestelyn tarkastelemista tutkimuksessa yhtenä kokonaisuutena.

Taulukko 3: Koonti tuloksenjärjestelyn keinoista ja mahdollisuuksista sekä niiden luokittelu standardien IFRS 9 ja IFRS 13 vaikutuksen perusteella.

Keino / mahdollisuus	Kategoria	Standardien IFRS 9 ja IFRS 13 vaikutus
Kylpeminen	Kirjanpidolliset valinnat, yläkategoria	Kyllä, olennainen
Tuloksen minimointi	Kirjanpidolliset valinnat, yläkategoria	Kyllä, olennainen
Tuloksen maksimointi	Kirjanpidolliset valinnat, yläkategoria	Kyllä, olennainen
Tuloksen tasoittaminen	Kirjanpidolliset valinnat, yläkategoria	Kyllä, olennainen

Kirjanpitotavan valinta	Kirjanpidolliset valinnat	Kyllä, olennainen
Jaksotuksiin liittyvät valinnat	Kirjanpidolliset valinnat	Ei vaikutusta
Standardien käyttöönotto	Kirjanpidolliset valinnat	Ei vaikutusta
Tiedonantoon liittyvät valinnat	Kirjanpidolliset valinnat	Ei havaintoja muusta kuin vähäisestä vaikutuksesta
Ulkoasuun liittyvät valinnat	Kirjanpidolliset valinnat	Ei vaikutusta
Yhdistelyyn liittyvät valinnat	Kirjanpidolliset valinnat	Ei vaikutusta
Luokitteluvalinnat	Kirjanpidolliset valinnat	Kyllä, olennainen
Liiketapahtumien strukturointi	Reaaliset toimenpiteet	Vain välillinen ja yhdessä kirjanpidollisten valintojen kanssa
Tuotantopäätökset	Reaaliset toimenpiteet	Vain välillinen ja yhdessä kirjanpidollisten valintojen kanssa
Investointipäätökset	Reaaliset toimenpiteet	Vain välillinen ja yhdessä kirjanpidollisten valintojen kanssa
Varovainen kirjanpito	Kirjanpidon näkökulma	Kyllä, vaikeuttava vaikutus
Neutraali kirjanpito	Kirjanpidon näkökulma	Kyllä, mahdollistava vaikutus
Aggressiivinen kirjanpito	Kirjanpidon näkökulma	Kyllä, mahdollistava vaikutus
Vilpillinen kirjanpito	Kirjanpidon näkökulma	Säännösten vastainen kirjanpito on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Standardit toki määrittävät puitteet tilinpäätösraportoinnille ja siten myös vaikuttavat siihen, missä kulkee vilpin raja. Ei muuta vaikutusta.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan tuloksenjärjestelyn merkitystä, syitä, toteuttamiskeinoja, potentiaalia sekä IFRS-standardien 9 Rahoitusinstrumentit ja 13 Käyvän arvon määrittäminen vaikutusta tuloksenjärjestelyyn. Seuraavassa esitetään lyhyesti tutkimuksen olennaisin sisältö.

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitä tuloksenjärjestely on ja mitä merkityksiä sille annetaan?
2. Miksi ja miten tuloksenjärjestelyä toteutetaan?
3. Millä tavoin IFRS-standardit IFRS 9 Rahoitusinstrumentit ja IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen vaikuttavat tuloksenjärjestelyyn?
4. Millainen on tuloksenjärjestelyn potentiaali ja onko sitä vielä hyödyntämättä?

Tuloksenjärjestely juontaa juurensa kahdesta läheisestä toisiinsa liittyvästä asiasta: informaation epäsymmetriasta ja päämies–agentti-ongelmasta (Kepsu 2012, 24). Scottin (2015) mukaan tuloksenjärjestely on pohjimmiltaan liikkeenjohdon tietoista epäsymmetrisen informaation hyödyntämistä. Yritysjohtajat eivät välttämättä pyri opportunistisesti hyötymään itse, vaan heillä saattaa myös olla vilpittömän tarkoitus hyödyttää omistajia. Tuloksenjärjestelyn hyödyt ja haitat siis riippuvat näkökulmasta (Ronen & Yaari 2008, 457–458).

Käsitteen tuloksenjärjestely määritelmästä ei vallitse täydellinen yksimielisyys. Jokseenkin kaikkiin määritelmiin kuuluu yritysjohtajan tietoinen harkintavallan käyttäminen sekä hyötymistarkoitus (Kepsu 2012, 25). Voitaneen todeta, että ilmiö on kokonaisuudessaan varsin subjektiivinen, mikä käy ilmi siitä, että tuloksenjärjestelyn määritelmä on kytköksissä tilinpäätösraportoinnista vastaavan yritysjohtajan intentioon. Näin ollen kahdesta objektiivisesti tarkasteltuna samanlaisesta teosta toinen saattaa täyttää tuloksenjärjestelyn määritelmällisen tunnusmerkistön ja toinen ei, vaikka eroa ei olisi lainkaan itse tekojen, vaan ainoastaan yritysjohtajan intentioiden välillä. Tämän johdosta tuloksenjärjestelyn havaitseminen on usein vaikeaa tai jopa mahdotonta, mikä

puolestaan vaikeuttaa erityisesti yksittäisten yritysten tilinpäätösraportteja aineistona käyttävää tutkimusta.

Puhdasta nettotulosta ei ole olemassa taloudellisena konstruktiona (Scott 2015). Voidaan siis sanoa, että kaikissa yrityksissä johto tulee tehneeksi tulokseen vaikuttavia valintoja joko tietoisesti tai tiedostamattaan.

Tuloksenjärjestelyn taustalla on joukko erilaisia syitä ja motiiveita (Gul, Leung & Srinidhi 2003; Healy & Wahlen 1999). Nähdäkseni jako opportunistiseen ja informatiiviseen tuloksenjärjestelyyn ei ole yksiselitteinen, vaan johtajien motiiveissa yhdistyvät nämä molemmat. Tärkein syy on markkinoiden odotuksiin vastaaminen: sijoittajien tulosodotuksista aiheutuu yritysjohtajille paineita. Tuloksenjärjestely on pikemminkin vallitseva kirjoittamaton sääntö kuin poikkeus, joten johtajien näkökulmasta ei välttämättä ole rationaalista kieltäytyä harjoittamasta liike-elämässä vallitsevaa ja heitä itseäänkin hyödyttävää tapaa (Scott (2015, 457-458).

Markkinoiden tuotto-odotukset luovat yritysjohdolle motiivin järjestellä tulosta (Dechow & Skinner 2000). Niin kauan kuin informaatio on epäsymmetristä ja puhdasta järjestelemätöntä tulosta ei ole olemassa yksiselitteisenä konstruktiona, tuloksenjärjestely keinona vastata markkinoiden odotuksiin tuskin katoaa mihinkään.

Rahoitusmarkkinat kannustavat tuloksenjärjestelyyn suosimalla tasaista tulovirtaa raportoivia yrityksiä ja rankaisemalla tulosodotuksia täyttämättömiä yrityksiä (Graham, Harvey & Rajgopal 2005). Tuloksenjärjestely on kuin noidankehä, jossa kukin osapuoli toimii omista lähtökohdistaan rationaalisesti (Fuller & Jensen 2002). Päämies-agentti-ongelma selittää pitkälti tuloksenjärjestelyn syitä, mutta ilmiön keskeisin taustatekijä ja välttämätön olemassaolon edellytys on informaation epäsymmetria (Scott 2015; Kepsu 2012, 24).

Tuloksenjärjestelypotentiaalia voidaan katsoa olevan vielä hyödyntämättä (Kepsu 2012). Erityisesti operatiiviset toimenpiteet tarjoavat erittäin suuren määrän mahdollisuuksia, sillä lähtökohtaisesti mitä tahansa liiketoimea, joka kirjanpitovelvollisen on mahdollista toteuttaa, voidaan käyttää tuloksenjärjestelykeinona (mukailten lähde Jorissen & Otley 2010, 10). Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että myös IFRS-standardien käyttö mahdollistaa melko laajan keinovalikoiman hyödyntämisen tuloksenjärjestelytarkoituksessa.

Tarkasteltaessa tuloksenjärjestelyn potentiaalia on aiheellista huomioda, että tuloksenjärjestelypotentiaalin rahamääräinen mittaaminen mitenkään järkevällä tarkkuudella on käytännössä mahdotonta, sillä yksittäisen kirjanpitovelvollisen käytettävissä olevan ja hyödynnetyn potentiaalin rahamääräinen mittaaminen edellyttäisi mahdollisuutta mitata niin sanottu puhdas nettotulos sekä kaikkien saatavilla olevien tuloksenjärjestelykeinojen maksimaalisen käyttämisen aiheuttama rahamääräinen vaikutus tulokseen. Tämän tutkimuksen tuloksista ei ole johdettavissa perusteita olettaa kummankaan mainitun toimenpiteen olevan käytännössä mahdollinen, mikä vaikeuttaa merkittävästi tuloksenjärjestelyn potentiaalin rahamääräistä mittaamista, mutta ei kuitenkaan tee mahdottomaksi rajattujen tekijöiden, kuten tässä tutkimuksessa tarkasteltujen IFRS-standardien 9 ja 13, tuloksenjärjestelyvaikutusten tarkastelua kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmin.

Tuloksenjärjestelyn vaikutus raportoidun tuloksen ja tilinpäätösinformaation laatuun ei ole yksiselitteinen. Jaottelu hyvään ja huonoon tuloksenjärjestelyyn on tapauskohtaista ja riippuu keinoista, motiiveista sekä yrityksen toimintaympäristöstä. Kuten Ronen ja Yaari (2008) toteavat, tuloksenjärjestelyn hyvyys riippuu myös siitä, maksimoiko se yrityksen pitkän aikavälin arvoa.

On tärkeää tarkastella tuloksenjärjestelyä osana laajempaa kokonaisuutta eikä pelkästään irrallisena ilmiönä. Tuloksenjärjestelystä luopuminen edellyttäisi radikaalia muutosta kirjanpidossa ja rahoitusmarkkinoilla (Graham, Harvey & Rajgopal 2005). Ilman tilinpäätösraportointia säätelevien normien muuttamista sallimaan vähemmän harkintavallan käyttöä sekä markkinoiden tuotto-odotusten uudelleentarkastelua tuloksenjärjestelystä luopuminen on jokseenkin mahdotonta.

Koska tuloksenjärjestelyä esiintyyneen tulevaisuudessakin joka tapauksessa, on järkevää pyrkiä vaikuttamaan siihen, että tuloksenjärjestely johdon opportunistisen oman edun tavoittelun sijaan hyödyttäisi muitakin sidosryhmiä. Tähän voidaan vaikuttaa sopimuksilla sekä järkevällä sääntelyllä. (Scott 2015, 473.)

Kuten kaikki sääntely, myös IFRS-standardit luovat puitteita, joiden sisällä tuloksenjärjestelyä on mahdollista harjoittaa (Scott 2015, 559). Koko standardiston osalta voidaan todeta, että abstraktien ja käytännön soveltamisessa joustavien periaatteiden painottaminen yksityiskohtaisten sääntöjen sijaan lisää kirjanpitovelvollisten

harkintavaltaa. Toisaalta vastaavasti saattaa lisääntyä myös tilinpäätösraportteja arvioivien tahojen, kuten tilintarkastajien sekä viranomaisten, harkintavalta ratkaistaessa sitä, täyttääkö kirjanpitovelvollisen tilinpäätös standardiston vaatimukset eli voidaanko tilinpäätöksen katsoa mahtuvan IFRS-standardiston mukaisiin puitteisiin vai onko kirjanpitovelvollinen joltakin osin ylittänyt IFRS-standardiston mukaisten puitteiden rajat. Standardiston soveltamisen hyväksyttävänä pidettävien rajojen tarkastelu edellyttäisi perehtymistä standardiston soveltamiskäytäntöön, mikä asettuu tämän tutkimuksen aiheen ulkopuolelle. Lisähuomiona mainittakoon, että periaatteita ja informaation olennaisuutta korostavat IFRS-standardit saattavat vaikeuttaa varovaisen kirjanpidon harjoittamista, mikä osaltaan vähentää tuloksenjärjestelymahdollisuuksia.

Standardi IFRS 9 Rahoitusinstrumentit käsittelee nimensä mukaisesti rahoitusinstrumenttien käsittelyä IFRS-tilinpäätösraportoinnissa. Tuloksenjärjestelyn kannalta standardin olennaisin vaikutus on mahdollisuus käyvän arvon käyttämiseen rahoitusinstrumenttien arvonmäärityspäätöksinä sekä standardissa määritetyt kolme vaihtoehtoa rahoitusinstrumenttien arvonmuutosten käsittelylle kirjanpidossa: tuloslaskelmassa kuluksi jaksotettu hankintameno, käyvän arvon muutosten kirjaaminen tuloslaskelman kautta sekä käyvän arvon muutosten kirjaaminen laajan tuloslaskelman muiden tuloserien kautta. Erityisesti kaksi viimeksi mainittua vaihtoehtoa luovat merkittäviä mahdollisuuksia tuloksenjärjestelylle, vaikka kirjanpitovelvollinen ei voikaan valita kirjanpitoa täysin vapaasti. Suurin tuloksenjärjestelyvaikutus on mahdollista saavuttaa yhdistämällä standardin mukaisiin kirjanpidollisiin valintoihin operatiivisia toimenpiteitä, joiden avulla kirjanpitovelvollinen voi pyrkiä täyttämään edullisimman kirjanpitoa valinnalle standardissa asetetut ehdot.

Standardi IFRS 13 Käyvän arvon määrittäminen käsittelee periaatteita ja säännöksiä, joita on noudatettava määritettäessä käypää arvoa. Standardin sääntely on luonteeltaan teknistä, ja standardi tulee sovellettavaksi silloin, kun jokin muu standardi mahdollistaa tai velvoittaa käyvän arvon käyttämiseen arvonmäärityspäätöksinä. Standardi siis tulee sovellettavaksi yhdessä jonkin muun standardin kanssa ja muun standardin nojalla, ei itsenäisesti. Tämän tutkimuksen perusteella mahdollisuutta käyvän arvon käyttämiseen arvonmäärityspäätöksinä ja tähän liittyvää mahdollisuutta realisoitumattomien arvonmuutosten tulosvaikutteiseen kirjanpitoa käsittelyyn voidaan koko standardistoa

koskevan joustavuuden kirjanpitovelvollisille suoman harkintavallan ohella pitää IFRS-standardien merkittävimpänä vaikutuksena tuloksenjärjestelyyn.

Tämä on kvalitatiivinen, kirjallisuuskatsauksessa esitellyn aiemman tutkimuksen muodostamaan teoreettiseen viitekehykseen ja tutkijan toteuttamaan IFRS-standardiasiakirjojen eli tekstiaineiston käsiteanalyysiin perustuva tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen tulosten luotettavuuden arvioinnissa keskeinen merkitys on tutkijan suorittamalla aineiston analyysillä ja tulkinnalla. Tämän tutkimuksen tulosten luotettavuutta voitaneen katsoa puoltavan se seikka, että analyysin pohjana toimiva teoreettinen viitekehys koostuu monipuolisesta lähdeaineistosta, joka kattaa laajan joukon aikaisempaa tutkimusta. Luotettavuuden kannalta haasteena puolestaan on IFRS-standardien ominaispiirteinä mainittu periaatesidonnaisuus ja joustavuus, minkä johdosta standardeja on mahdollista soveltaa käytäntöön monella tavalla, joiden valinnassa kirjanpitovelvollisella on jonkin verran harkintavaltaa. Tämän takia IFRS-standardeja koskevien asiakirjojen tulkinta ei välttämättä ole yksiselitteistä. Standardien soveltamiskäytäntö asettuu tämän tutkimuksen aiheajauksen ulkopuolelle, mikä on huomioitava tehtäessä mahdollisia johtopäätöksiä tutkimustuloksista. Koska tutkimuksessa ei ole tarkasteltu standardien soveltamiskäytäntöä, ei ole perusteita arvioida joustavuuden vaikutusta kirjanpitovelvollisen tilinpäätöksiä arvioivien tahojen, kuten tilintarkastajien ja viranomaisten, harkintavaltaan.

Mahdollisessa jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista selvittää myös muiden IFRS-standardien vaikutusta tuloksenjärjestelyyn sekä IFRS-standardien käytännön soveltamiseen liittyvien ratkaisujen vaikutusta. Viimeksi mainitun aiheen tutkimus edellyttäisi perehtymistä standardien vakiintuneeseen soveltamiskäytäntöön. Myös eri toimintaympäristöjen (eri maiden lainsäädännöt ja liiketoimintakulttuurit sekä eri tilinpäätösstandardit) vaikutuksesta tuloksenjärjestelyn harjoittamiseen ja potentiaaliin olisi hyödyllistä saada lisätietoa. Kattavan käsityksen muodostamiseksi standardin 13 Käyvän arvon määrittäminen vaikutuksista tuloksenjärjestelyyn on tarpeen perehtyä samassa tutkimuksessa sekä standardiin 13 että tarkastelun kohteena olevaa omaisuuserää säätelevään IFRS-standardiin. Koska eri omaisuuseriä koskeva sääntely on jakautunut useisiin omaisuuslajikohtaisiin IFRS-standardeihin, mainittu aihe tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia jatkotutkimukselle.

Kansallisia- tai muita standardistoja IFRS-standardeihin vertaileva tutkimus olisi hyödyksi varsinkin niissä valtioissa, joissa on käytössä kaksi eri standardistoa tai joissa IFRS-standardiston käyttöönottoa suunnitellaan tai se on hiljattain toteutettu. Tällaisen tutkimuksen tuloksista olisivat oletettavasti kiinnostuneita laskentatoimea tutkivan tiedeyhteisön lisäksi myös laskentatoimea käytännössä harjoittavat ammattilaiset.

Ottaen huomioon aiemmassa kirjallisuudessa vallitseva käsitysten moninaisuus tuloksenjärjestelyn määritelmästä, syistä ja vaikutuksesta tilinpäätösinformaation laatuun, näiden käsitysten tarkempi tutkiminen toisi lisäarvoa ja kasvattaisi ymmärrystä aiheesta, mutta olisi myös varsin haasteellista. Kaikkea tuloksenjärjestelyn tutkimusta helpottaisi huomattavasti, jos tutkijoilla olisi käytössä luotettavia ja objektiivisia keinoja tuloksenjärjestelyn havaitsemiseen. Tällaiset keinot puolestaan liittyvät erottamattomasti ja ovat sidoksissa tuloksenjärjestelystä vallitseviin käsityksiin ja tuloksenjärjestelyn määritelmiin, joten ilmiöstä vallitsevien perustavanlaatuisten käsitysten tutkiminen syvällisen ymmärryksen saavuttamiseksi ja käsitysten välisten erojen analysoimiseksi lienee luonteva ensiaskel tutkimusmenetelmien kehittämisessä.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

Arya, Anil & Glover, Jonathan & Sunder, Shyam 1998: Earnings Management and The Revelation Principle. *Review of Accounting Studies*, vol. 3, issues 1-2, pp. 7-34.

Ball, R. 2006: International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors. *Accounting and business research*, vol. 36, issue 1, pp. 5-27.

Ball, Ray & Shivakumar, Lakshmanan 2005: Earnings quality in UK private firms: comparative loss recognition timeliness. *Journal of accounting and economics* vol. 39, issue 1, pp. 83-128.

Barnea, A. & Ronen, J. & Sadan, S. 1976: Classificatory smoothing of income with extraordinary items. *The Accounting Review*, vol. 51, issue 1, pp. 110-122.

Barua, A. & Cready, W. M. & Fan, Y. & Thomas, W. B. 2010: Managing earnings using classification shifting: Evidence from quarterly special items. *The Accounting Review*, vol. 85, issue 4, pp. 1303-1323.

Beatty, A. & Harris, D. G. 1999: The effects of taxes, agency costs and information asymmetry on earnings management: A comparison of public and private firms. *Review of Accounting Studies*, vol. 4, issues 3-4, pp. 299-326.

Bédard, Jean & Chtourou, Sonda Marrakchi & Courteau, Lucie 2001: *Corporate Governance and Earnings Management*. Laval-yliopisto, Québec, Kanada.

Beneish, Messod D. 2001: Earnings Management: A Perspective. *Managerial Finance* vol. 27, issue 12, pp. 3-17.

Bergfors, Erik & Janerholt, Peter 2008: Resultatpåverkan inom IFRS/IAS — Kartläggning av det subjektiva tolkningsutrymmet. Linköpingin yliopisto, Ruotsi.

Bhattacharya, N. & Black, E. L. & Christensen, T. E. & Mergenthaler, R. D. 2004: Empirical evidence on recent trends in pro forma reporting. *Accounting Horizons*, vol. 18, issue 1, pp. 27-43.

Bowen, Robert M. & Rajgopal, Shivaram & Venkatachalam, Mohan 2008: Accounting Discretion, Corporate Governance and Firm Performance. *Contemporary Accounting Research*, vol. 25, issue 2, 351-405.

Burgstahler, David & Dichev, Ilia 1997: Earnings management to avoid earnings decreases and losses. *Journal of Accounting and Economics* vol. 24, issue 1, pp. 99–126.

Burgstahler, D., Hail, L., & Leuz, C. 2006: The Importance of Reporting Incentives: Earnings Management in European Private and Public Firms. *The Accounting Review*, vol. 81, issue 5, pp. 983-1016.

Cohen, Daniel A. & Zarowin, Paul 2010: Accrual-based and real earnings management activities around seasoned equity offerings. *Journal of Accounting and Economics*, vol. 50, issue 1, pp. 2-19.

Das, S. & Shroff, P. K. & Zhang, H. 2009: Quarterly earnings patterns and earnings management. *Contemporary Accounting Research*, vol. 26, issue 3, pp. 797-831.

Datar, S. & Kulp, S. C. & Lambert, R. A. 2001: Balancing performance measures. *Journal of accounting research*, vol. 39, issue 1, pp. 75-92.

Dechow, P. M. & Skinner, D. J. 2000: Earnings management: Reconciling the views of accounting academics, practitioners, and regulators. *Accounting horizons*, vol. 14, issue 2, pp. 235-250.

Demerjian, Peter & Lewis-Western, Melissa & McVay, Sarah 2015: *Earnings Smoothing: For Good or Evil?* Washingtonin yliopisto, Washingtonin osavaltio, Yhdysvallat & Brigham Young-yliopisto, Utahin osavaltio, Yhdysvallat.

Deegan, Craig Michael 2009: *Financial accounting theory*. Australia: McGraw-Hill. 3. Painos.

Demski, J. S. & Sappington, D. E. 1987: Delegated expertise. *Journal of Accounting Research*, vol. 25, issue 1, pp. 68-89.

Dumas, Guillaume 2014: *La gestion des résultats des entreprises innovantes*. Toulousen yliopisto, Ranska. Väitöskirja.

Dye, R. A. 1988: Earnings management in an overlapping generations model. *Journal of Accounting research*, vol. 26, issue 2, pp. 195-235.

- Elo, Laura 2012: Kansallisen kulttuurin vaikutus Saksan ja Suomen kirjanpitokäytäntöihin. Turun yliopisto. Pro gradu –työ.
- Ewert, R. & Wagenhofer, A. 2005: Economic effects of tightening accounting standards to restrict earnings management. *The Accounting Review*, vol. 80, issue 4, pp. 1101-1124.
- Financial Accounting Standards Board 1980: *Qualitative characteristics of accounting information*. Statement of financial accounting concepts No. 2. Yhdysvallat: FASB.
- Fischer, Paul E. & Huddart, Steven J. 2007: Optimal Contracting With Endogenous Social Norms. *American Economic Review*, vol. 98, issue 4, pp. 1459-1475.
- Francis, J. 2001: Discussion of empirical research on accounting choice. *Journal of Accounting and Economics*, vol. 31, issues 1–3, pp. 309–319.
- Fuller, Joseph & Jensen, Michael C. 2002 : Just Say No to Wall Street: Putting a Stop to the Earnings Game. *Journal of Applied Corporate Finance*, vol. 14, issue 4, pp. 41-46.
- Giroux, Gary 2004: *Detecting Earnings Management*. Yhdysvallat: Wiley.
- Givoly, D. & Ronen, J. 1981: Smoothing’ manifestations in fourth quarter results of operations: some empirical evidence. *Abacus: A Journal of Accounting, Finance and Business Studies*, vol. 17, issue 2, pp. 174-193.
- Gjesdal, F. (1981). Accounting for stewardship. *Journal of Accounting Research*, vol. 19, issue 1, pp. 208-231.
- Graham, John R. & Harvey, Campbell R. & Rajgopal, Shiva 2005: The Economic Implications of Corporate Financial Reporting. *Journal of Accounting and Economics*, vol. 40, issues 1-3, pp. 3-73.
- Gul, Ferdinand A. & Leung, Sidney & Srinidhi, Bin 2003: *Informative and opportunistic earnings management and the value relevance of earnings: Some evidence on the role of IOS*. City University of Hong Kong, Hong Kongin erityishallintoalue, Kiinan kansantasavalta.
- Gunny, K. A. 2010: The relation between earnings management using real activities manipulation and future performance: Evidence from meeting earnings benchmarks. *Contemporary Accounting Research*, vol. 27, issue 3, pp. 855-888.

- Healy, Paul M. & Wahlen, James M. 1999: A Review Of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting. *Accounting Horizons*, vol. 13, issue 4, pp. 365-383.
- Healy, Paul M. 1985: The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions. *Journal of Accounting and Economics*, vol. 7, issues 1-3, pp. 85-107.
- Hicks, John 1939: *Value and Capital*. Oxford, Yhdistynyt kuningaskunta: Clarendon Press.
- Holmström, Bengt 1979: Moral Hazard and Observability. *The Bell Journal of Economics*, vol. 10, issue 1, pp. 74-91.
- Holmstrom, B., & Milgrom, P. 1991: Multitask principal-agent analyses: Incentive contracts, asset ownership, and job design. *Journal of Law, Economics, & Organization*, vol. 7, Special Issue, pp. 24–52.
- Ihantola, Eeva-Mari & Leppänen, Pasi 2018: *Yrityksen kirjanpito: liiketapahtumista tilinpäätökseen*. Suomi: Gaudeamus.
- Ijiri, Yuji 1975: *Theory of accounting measurement* (Numero 10 / Studies in accounting research). Yhdysvallat: American Accounting Association.
- Jackson, Scott B. & Liu, Xiaotao 2010: The Allowance for Uncollectible Accounts, Conservatism, and Earnings Management. *Journal of Accounting Research*, vol. 48, issue 3, pp. 565-601.
- Jacob, John & Jorgensen, Bjorn N. 2007: Earnings Management and Accounting Income Aggregation. *Journal of Accounting and Economics*, vol. 43, issues 2-3, pp. 369-390.
- Jahmani, Y. & Niranjana, S. & Toney, S. 2016: Earnings management in recession and recovery periods. *Margin: The Journal of Applied Economic Research*, vol. 10, issue 2, pp. 264-280.
- Jensen, Michael C. & Meckling, William H. 1976: Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, vol. 3, issue 4, pp. 305-360.

- Jeter, D. C. & Shivakumar, L. 1999: Cross-sectional estimation of abnormal accruals using quarterly and annual data: Effectiveness in detecting event-specific earnings management. *Accounting and Business Research*, vol. 29, issue 4, pp. 299-319.
- Jones, M. J. 2011: *Creative accounting, fraud and international accounting scandals*. Yhdistynyt kuningaskunta: John Wiley & Sons.
- Jorissen, A. & Otley, D 2010: The management of accounting numbers: Case study evidence from the 'crash' of an airline. *Accounting and business research*, vol. 40, issue 1, pp. 3-38.
- Kabir, Humayun 2005: Normative accounting theories. *Dhaka University Journal of Business Studies*, vol. 26, issue 1, pp. 87-123.
- Kahneman, D. & Tversky, A. 1992: Advances in prospect theory: Cumulative representation of uncertainty. *Journal of Risk and uncertainty*, vol. 5, issue 4, pp. 297-323.
- Kahneman, D. & Tversky, A. 1979: Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, vol. 47, issue 2, pp. 263-291.
- Kepsu, Mikko 2012: *Earnings management in the process of preparing corporate financial reports*. Turun kauppakorkeakoulu, laskentatoimen laitos. Väitöskirja.
- Lahti, Joonas 2015: *Finanssikriisin vaikutukset tuloksenjärjestelyyn listautumisantien yhteydessä*. Oulun yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta. Pro gradu –työ.
- Leppiniemi, Jarmo 2011: Pro forma -tilinpäätös – onko tarpeen? *Tilisanomat* 4/2011.
- Leppänen, Pasi & Ojala, Hannu & Oulasvirta, Lasse & Saastamoinen, Jani 2017: Suomalaisten kuntien kosmeettisen tuloksenohjauksen ja tilintarkastuksen laadun välinen yhteys. *Näkökulmia tilintarkastukseen ja arviointiin*. Tampereen yliopisto. Tampere University Press.
- Lobo, G. J. & Zhou, J. 2006: Did conservatism in financial reporting increase after the Sarbanes-Oxley Act? Initial evidence. *Accounting horizons*, vol. 20, issue 1, pp. 57-73.
- McVay, S. E. 2006: Earnings management using classification shifting: An examination of core earnings and special items. *The Accounting Review*, vol. 81, issue 3, pp. 501-531.

- Morgenstern, O. & von Neumann, J. 1947: *Theory of games and economic behavior*, 2nd edition. Yhdysvallat: Princeton University Press.
- Nelson, M. W. 2003: Behavioral evidence on the effects of principles-and rules-based standards. *Accounting Horizons*, vol. 17, issue 1, pp. 91-104.
- Näsi, Juha 1980: *Ajatuksia käsiteanalyysistä ja sen käytöstä yrityksen taloustieteessä*. Tampereen yliopisto.
- Näsi, Salme 2017: Luova laskentatoimi: tarkoituksellista harhaanjohtamista ja myös tilintarkastajien ongelma. *Näkökulmia tilintarkastukseen ja arviointiin*. Tampereen yliopisto. Tampere University Press.
- Paton, W. A. & Littleton A. C. 1940: *An Introduction to Corporate Accounting Standards*. Monograph number 3. Yhdysvallat: American Accounting Association.
- Penman, S. H. & Zhang, X. J. 2002: Accounting conservatism, the quality of earnings, and stock returns. *The accounting review*, vol. 77, issue 2, pp. 237-264.
- Poskiparta, Jarmo 2008: Aineettomien hyödykkeiden ja liikearvon arvonmääritys yrityskauppatilanteissa. Ammattilaisten käsityksiä arvonmäärityksestä. Tampereen yliopisto, Taloustieteiden laitos. Pro gradu –työ.
- Richardson, V. J. 2000: Information asymmetry and earnings management: Some evidence. *Review of quantitative finance and accounting*, vol. 15, issue 4, pp. 325-347.
- Ronen, Joshua & Yaari, Varda 2008: *Earnings Management. Emerging Insights in Theory, Practice, and Research*. New York, Yhdysvallat: Springer.
- Schipper, Katherine & Vincent, Linda 2003: Earnings quality. *Accounting Horizons*, vol. 17, pp. 97-110.
- Scott, William 2015: *Financial Accounting Theory*. Kanada: Pearson. Seitsemäs painos.
- Simon, H. A. 1957: *Models of man; social and rational*. Yhdysvallat: Wiley.
- Skinner, D. J. & Sloan, R. G. 2002: Earnings surprises, growth expectations, and stock returns or don't let an earnings torpedo sink your portfolio. *Review of accounting studies*, vol. 7, issues 2-3, pp. 289-312.

Tucker, Jennifer W. & Zarowin, Paul A. 2006: Does Income Smoothing Improve Earnings Informativeness? *The Accounting Review*, vol. 81, issue 1, 251-270.

Warfield, T. D. & Wild, J. J. & Wild, K. L. 1995: Managerial ownership, accounting choices, and informativeness of earnings. *Journal of accounting and economics*, vol. 20, issue 1, pp. 61-91.

Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. 1990: Positive accounting theory: a ten year perspective. *The Accounting Review*, vol. 65, issue 1, pp.131-156.

Watts, R. & Zimmerman, J. 1986: *Positive Accounting Theory*. New Jersey, Yhdysvallat: Prentice Hall.

Watts, R., & Zimmerman, J. 1978: Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards. *The Accounting Review*, vol. 53, issue 1, pp. 112-134.

Virallislähteet

Kirjanpitolaki (1336/1997), lyhenne KPL

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, tietuustyypisten yritysten vuositilinpäätöksistä, konsernitilinpäätöksistä ja niihin liittyvistä kertomuksista, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta ja neuvoston direktiivien 78/660/ETY ja 83/349/ETY kumoamisesta ETA:n kannalta merkityksellinen teksti, lyhenne direktiivi 2013/34/EU

Työ- ja elinkeinoministeriö, kirjanpitolautakunta: *Yleisohje tulon kirjaamisesta tuotoksi valmistusasteen perusteella*. KILA 30.9.2008

Työ- ja elinkeinoministeriö, kirjanpitolautakunta: *Yleisohje suunnitelman mukaisista poistoista*. KILA 16.10.2007

Työ- ja elinkeinoministeriö, kirjanpitolautakunta: KILA 1551/21.12.1998

International Accounting Standards Board 2009: *IFRS 9 Financial Instruments*

International Accounting Standards Board 2011: *IAS 32 Rahoitusinstrumentit: esittämistapa*

International Accounting Standards Board 2011: *IFRS 13 Fair Value Measurement*

International Accounting Standards Board 2014: *IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers*

International Accounting Standards Board 2014: *IAS 16 Property, Plant and Equipment*

International Accounting Standards Board 2016: *IAS 40 Investment Property*

International Accounting Standards Board 2018: *Preface to IFRS Standards*

International Accounting Standards Board 2018: *Conceptual Framework for Financial Reporting*

International Accounting Standards Board 2018: *IAS 1 Presentation of Financial Statements*

Digitaaliset lähteet

”The use of IFRS Standards around the world”. IFRS-säätiön WWW-sivu.

<<https://www.ifrs.org/use-around-the-world/>> luettu 13.4.2020.

”About us”. IFRS-säätiön WWW-sivu. < <https://www.ifrs.org/about-us/> > luettu 13.4.2020.